

Med annat modersmål – elever i grundskolan och skolans verksamhet

Det stora flertalet lärare i grundskolan idag möter eller kommer att möta elever med annat modersmål i sin undervisning. För skolans del innebär förhållandet med en elevgrupp som i allt högre grad kännetecknas av en mångfald av språkliga och kulturella bakgrunder en utmaning. Det handlar ytterst om att kunna erbjuda likvärdiga möjligheter till utbildning.

Hur möter grundskolan denna utmaning, i vilken grad anpassas undervisningen och vilken undervisning erbjuds elever med annat modersmål, och i vilken form erbjuds den? Vad betyder egentligen ett deltagande i undervisningen i svenska som andraspråk och modersmål för eleverna, och vilka förhållanden har betydelse för hur skolan organiserar undervisningen, eller mer allmänt, vad skolan erbjuder dessa elever?

Ovan nämnda frågor exemplifierar vad som avhandlas i rapporten. Undersökningen bygger på resultat från en enkät som har ställts till skolledningen på landets grundskolor, intervjuer som har genomförts med rektorer, lärare och elever på totalt 13 skolor i fyra kommuner samt på en uppföljning av elever i grundskolans årskurs 3 till 9.

Skolverket

www.skolverket.se

Med annat modersmål – elever i grundskolan och skolans verksamhet

Skolverket

Skolverket

Beställningsuppgifter:
Fritzes kundservice
106 47 Stockholm
Telefon: 08-690 95 76
Telefax: 08-690 95 50
E-postadress: skolverket@fritzes.se

Beställningsnummer: 08:1061
ISSN: 1103-2421
ISRN: SKOLV-R-321-SE

Omslagsfoto: Johnér
Grafisk produktion: AB Typoform
Tryck: Edita Västra Aros, Västerås 2008

Med annat modersmål
– elever i grundskolan
och skolans verksamhet

Innehåll

Förord 5

DEL A Introduktion 7

1. Inledning 8

Studiens syfte 8

Några utgångspunkter 8

Rapportens uppläggning 9

DEL B Sammanfattning och slutsatser 11

2. En sammanfattning och diskussion av studiens resultat 12

Varierande förhållanden och otydliga villkor 14

Svenska som andraspråk – ämne eller stödundervisning? 14

Modersmålsundervisningen i skolans utkant – men av betydelse för elevers skolprestationer? 18

Anpassning av undervisningen 23

Spelar det någon roll vilken skola – en fråga om likvärdighet 24

3. Konsekvenser och förslag till åtgärder 27

Åtgärder på en reglerande styrande nivå 27

Vad är viktigt på en lokal nivå för skolor och kommuner? 28

DEL C Resultatredovisning 31

4. Metod 32

Enkätstudie 32

Intervjustudie 33

Statistiskt material (UGU) 33

5. Grundskolans verksamhet för elever med annat modersmål 35

Modersmålsundervisning 35

Studiehandledning 43

Svenska som andraspråk 45

Vad kan och gör skolan – en bild av 13 skolors verksamhet 54

6. Möjliga effekter av deltagande i olika undervisning 62

Genomsnittligt meritvärde för elever med olika bakgrund 62

Elevers deltagande i undervisningen i svenska som andraspråk och/eller i modersmål 63

Betyder elevers deltagande i undervisning något för deras studieframgång? 64

En möjlig positiv effekt av ett deltagande i modersmålsundervisningen 68

Ett lägsta meritvärde för elever som deltar i svenska som andraspråk 70

Referenser 73

Bilaga 1 Jämförelser av meritvärde för elever som deltagit i olika undervisning – gruppen elever med utländsk bakgrund. 76

Förord

Denna rapport fokuserar grundskolans verksamhet för elever med annat modersmål. Närmare en femtedel av eleverna i grundskolan idag har utländsk bakgrund, antingen födda utomlands eller födda i Sverige av föräldrar med annat ursprung. Andel elever med annat modersmål varierar mellan skolor. Vissa skolor har enstaka elever och andra skolor har övervägande elever med annat modersmål. Bland annat detta förhållande, hur många elever med annat modersmål som finns på skolan, har betydelse för skolans verksamhet. Men studien redovisar också andra faktorer som har betydelse för hur skolan agerar och vad skolan gör för dessa elever – det handlar om skillnader i kunskap, erfarenhet, och mer övergripande, om skilda förhållningssätt. Samtidigt framträder några generella mönster i studien, bl.a. när det gäller organiseringen av undervisningen i svenska som andraspråk och modersmål. Utöver frågan om undervisningens organisering har studien sökt belysa frågan om vad ett deltagande i denna undervisning betyder för elevernas kunskapsprestationer – sett till betyg och genomsnittliga meritvärden. Sammantaget ger studiens resultat anledning att problematisera, men kanske också omvärdera den undervisning som särskilt vänder sig till eleverna med annat modersmål än svenska. Studien lyfter också frågan om anpassning av undervisningen mer generellt för denna elevgrupp.

Studien vilar på resultat från dels en enkätstudie som har riktats till skolledning på grundskolor, dels en kvalitativ intervjustudie på 13 skolor i fyra kommuner och dels en uppföljande statistisk studie av en årskull elever i grundskolans årskurs 3 till 9. Respektive delstudie finns avrapporterad och läggs som fristående bilaga till denna rapport.

Eva Wirén har varit projektledare för studien och Hanna Österlund har särskilt ansvarat för projektets kvalitativa delstudie. Intervjuer inom ramen för studien genomfördes av Hanna tillsammans med Inger Tinglev, Camilla Johansson och Sofia Silva. Stefan Erson har bistått projektet i frågor om urval av skolor för enkätstudien och uppgifter från skolregister. Inger Tinglev, Madeleine Dahlborg, Ulrika Lundqvist, Roger Persson samt Karin Hector-Stahre, samtliga Skolverket, ingick i den referensgrupp som knöts till projektet. Projektet har samverkat med Myndigheten för skolutveckling där Mats Wennerholm och Eva Engdell har varit närmast engagerade.

Det är vår förhoppning att denna rapport kommer att läsas och diskuteras ute på landets grundskolor. Den vänder sig till skolans ledning, som har mandat att styra skolans verksamhet åt olika håll och med olika inriktning. Den vänder sig självklart till grundskolans lärare, och inte bara till lärare i svenska som andraspråk eller modersmål, utan till lärare i olika ämnen och klasser som har gemensamt att en del elever i klassen har ett annat modersmål. Även olika ansvariga på kommunen bör kunna ha nytta av att läsa rapporten, bl.a. mot

bakgrund av studiens resultat gällande modersmålsundervisning och studiehandledning, men kanske också för en mer generell beskrivning av skolors verksamhet när det gäller denna elevgrupp.

Till alla rektorer, lärare och elever som genom enkät- eller intervjusvar har gjort denna undersökning möjlig riktar vi ett varmt tack.

Stockholm i oktober 2008

Ann Carlson Ericsson

Avdelningschef

Eva Wirén

Projektledare

DEL A   Introduktion

I Del A presenteras studiens syfte och utgångspunkter.

1. Inledning

I Skolverkets lägesbedömning 2006 påtalas behovet av en fördjupad kunskap om språkutveckling för elever med annat modersmål, bl.a. mot bakgrund av den generellt sett lägre måluppfyllelsen för denna grupp elever. Ser man till statistiken är elever med annat modersmål än svenska överrepresenterade bland elever som inte når målen i grundskolan. Olika studier har på olika sätt belyst varför dessa elever går ut skolan med generellt sett sämre resultat. I föreliggande studie ställs frågan vad skolan kan göra för dessa elevers möjligheter att lyckas väl i det svenska skolsystemet. Rapporten vilar på tre olika delstudier: En enkätstudie ställd till skolledningen på landets grundskolor, en kvalitativ intervjustudie på 13 skolor i fyra kommuner och en uppföljande statistisk studie över en årskull elever i grundskolans årskurs 3 till årskurs 9. Studierna introduceras i direkt anslutning till resultatredovisningen i Del C.

Studiens syfte

Övergripande syftar studien till att bidra till en fördjupad kunskap om språk- och kunskapsutvecklingen för elever med annat modersmål än svenska. Studien avgränsas till att gälla grundskolans verksamhet och elever i årskurs F-9.

Tidigare genomförda kartläggningar och utredningar har belyst ämnena modersmål och svenska som andraspråk¹. Dessa ämnen är också i fokus i denna studie, även om utgångspunkten är helheten av skolans verksamhet.

En fråga i studien gäller organiseringen av undervisningen. Det kan t.ex. gälla på vilken grund elever läser svenska som andraspråk eller svenska eller hur modersmålsundervisningen organiseras på skolan. En annan fråga studien ställer handlar om i vad mån elevers deltagande i modersmålsundervisning och i svenska som andraspråk kan tänkas ha betydelse för deras skolresultat, sett till betyg och genomsnittliga meritvärden.

Några utgångspunkter

Studien har några olika utgångspunkter. En utgångspunkt är den redan nämnda sämre måluppfyllelsen för denna grupp elever. Skillnaden i genomsnittligt meritvärde uppgår till ca 20 meritpoäng mellan elever med svensk och utländsk bakgrund². I gruppen elever med utländsk bakgrund lämnade nästan

---

1 Skolverket (2002), Myndigheten för skolutveckling (2004).

2 Av elever som avslutade grundskolans årskurs 9 läsåret 2006/07 var det genomsnittliga meritvärdet 190,1 poäng för elever med utländsk bakgrund att jämföras med ett genomsnittligt meritvärde på 210,1 poäng för gruppen elever med svensk bakgrund. Skolverket (2008), tabell 1, s. 19.

var fjärde elev grundskolan utan grundläggande behörighet jämfört med var tionde elev i grundskolan totalt sett. Frågan är vad skolan kan göra åt denna resultatbild.

Förordningstexter och andra typer av styrdokument ger en utgångspunkt för skolans verksamhet. När det gäller undervisning för elever med annat modersmål i grundskolan regleras denna i grundskoleförordning (1994:1194). Här regleras bl.a. vad som gäller för undervisning i modersmål, studiehandledning och svenska som andraspråk. Förordningen utgör också en utgångspunkt för denna studie där intresset fokuseras mot hur den omsätts i praktik ute i landets grundskolor och vad/vilka faktorer som påverkar formandet av denna praktik. Hur modersmålsundervisning, studiehandledning och undervisning i svenska som andraspråk är reglerat i förordningstexten beskrivs närmare i anslutning till respektive resultatavsnitt i rapporten.

En tredje utgångspunkt för studien finns åtminstone till del i den forskning som bedrivs med fokus på dessa elevers språk- och kunskapsutveckling. Olika forskningsperspektiv tjänar som utgångspunkt för en rad olika studier. Det handlar t.ex. om med vilka förutsättningar som elever anländer till skolan, om elevers språkliga och kulturella bakgrunder, om villkor för andraspråksinlärning och om andraspråksanvändning utifrån olika lingvistiska och sociokulturella perspektiv³. Det finns också en mer skolinriktad forskning som ser till hur undervisningen organiseras och bedrivs och exempel på forskning som närmar sig mer internpedagogiska förhållanden i klassrummet⁴.

Rapportens uppläggning

I Del B sammanfattas och diskuteras studiens huvudsakliga resultat och några möjliga slutsatser presenteras. Diskussionen följs av frågan om tänkbara konsekvenser av studiens resultat och vilka åtgärder/förändringar som är motiverade. I rapportens avslutande Del C redovisas resultaten, baserat på studiens tre olika delstudier, i två kapitel. I det första resultatkapitlet är utgångspunkten skolans organisering av verksamheten. I det andra resultatkapitlet är utgångspunkten skolans elever med avseende på deras deltagande i undervisning och skolresultat.

---

3 Se t.ex. Norrby, C & Håkansson, G (2007) för en historisk översikt av forskningen om andraspråk med fokus på grammatik och språkbruk. Se också olika bidrag på samma tema i Hyltenstam, K & Lindberg, I (2004) (red).

4 Se t.ex. Axelsson, M, Gröning, I, Hagberg-Persson, B (2001), Axelsson, M, Lennartson-Hokannen, I, Sellgren, M (2002), Johansson, C (2000), Parszyk, I-M (1999), Hagberg-Persson, B (2006).

DEL B Sammanfattning och slutsatser

I följande avsnitt sammanfattas och diskuteras studiens huvudsakliga resultat. Avsnittet avslutas med några möjliga konsekvenser för dels den styrande reglerande nivån och dels för den lokala nivån (skolor och kommuner).

2. En sammanfattning och diskussion av studiens resultat

Föreliggande utvärderingsstudie fokuserar på grundskolans verksamhet för elever med annat modersmål. Cirka 14 procent av elever som lämnade grundskolan 2007 hade utländsk bakgrund. En majoritet av grundskolor har idag elever som är berättigade till modersmålsundervisning och som kanske är i behov av andraspråksundervisning i svenska. Kategorin elever med annat modersmål är dock ojämnt fördelad, sett både till region och till skola. I storstäderna handlar det i genomsnitt om fler än var tredje elev men på vissa skolor kan det handla om nio av tio elever på skolan med ett annat modersmål än svenska. I glesbygds- eller mindre kommuner handlar det vanligen om mindre än var tionde elev, men på vissa skolor om inga alls eller om enstaka elever med annat modersmål⁵. Sätillvida varierar betingelserna för skolans verksamhet för denna elevgrupp. Hur stor andel elever med annat modersmål som en skola har visade sig spela roll för ett flertal förhållanden som denna studie fokuserar.

Trots variationen är det rimligt att anta att det stora flertalet lärare i grundskolan möter eller kommer att möta elever med annat modersmål i sin undervisning. Det ställer krav på lärares beredskap och det ställer krav på skolan. På skolor med elever med utländsk bakgrund handlar det inte heller sällan om ett antal olika modersmål och om olika kulturella bakgrunder som finns representerade bland eleverna. Utmaningen för skolan ligger i att kunna möta denna mångfald av språkliga och kulturella bakgrunder hos eleverna. Ytterst handlar det om att kunna erbjuda likvärdiga möjligheter till utbildning⁶.

Som en allmän bakgrund för skolans arbete finns också den generella bilden av sämre måluppfyllelse för elever med annat modersmål än svenska. Skillnaden är mest markant för elever som är utlandsfödda och i synnerhet för eleverna som kom in sent i den svenska skolan. Dessa generella skillnader för elever med olika bakgrund finns dokumenterade i uppföljande offentlig statistik och mer noggrant belyst i en av Skolverkets studier för ett par år sedan⁷. För den årskull elever vars skolresultat har analyserats i denna studie finns en motsvarande skillnad. (Se Del C, kapitel 6)

Föreliggande studie utgår från skolans samlade verksamhet för gruppen elever med annat modersmål. En slutsats av studien är att det varierar i hög grad om och hur skolor har fokus på elever med annat modersmål än svenska. Både kunskap, medvetenhet som erfarenhet och mer generellt förhållningssätt varierar mellan de besökta skolorna. Detta beror till del på vilken elevpopu-

---

5 Skolverket (2008b).

6 Hyltenstam, K. i Liberg, C, m.fl. (2007).

7 Skolverket (2004).

lation som finns på skolan och kanske också på om förhållanden har ändrats, förskjutits, på skolan under den senaste tiden, t.ex. med en högre andel nyanlända elever.

Även om det finns positiva exempel på skolors verksamhet i studien är det inte någon av de 13 besökta skolorna som i sin helhet har utvecklat en mer optimal verksamhet för de flerspråkiga eleverna. Vägen dit är lång även för skolorna med en mer utvecklad verksamhet. Det hindrar dock inte att bilden av dessa skolor står i mer eller mindre stark kontrast till den mer generella bilden av skolors verksamhet i studien. (Se vidare i Del C kapitel 5 ”Vad kan och gör skolan – en bild av 13 skolors verksamhet”)

I skolans verksamhet ingår den undervisning som är särskilt riktad till denna grupp elever: Modersmålsundervisning, studiehandledning på modersmål och undervisning i svenska som andraspråk. Två av tre utlandsfödda elever har deltagit i både modersmålsundervisning och svenska som andraspråk. Ungefär halva gruppen av andragenerationsinvandrade elever har också deltagit i undervisningen i båda ämnen.

Undervisningen regleras i grundskoleförordningen. Ser man till förordningen är det kommunens skyldighet att erbjuda eleven modersmålsundervisning. När det gäller svenska som andraspråk och studiehandledning på modersmål är det skolans ansvar och rektors avgörande.

För att vara berättigad till modersmålsundervisning behöver en elev ha modersmålet som ett dagligt umgängesspråk och ha grundläggande kunskaper i modersmålet. Kommunen behöver inte tillgodose kravet om det inte finns 1) lämplig lärare och/eller 2) minst fem elever i kommunen med visst modersmål. Undantag gäller för de nationella minoritetsspråken.

Studiehandledning på modersmål är som verksamhet tätt kopplad till modersmålsundervisningen, men regleras i förordningen under rubrik Särskilda stödinsatser (1994:1194, 5 kap.2 §). På samma sätt som för undervisningen i svenska som andraspråk är det upp till skolan att bedöma om det finns behov av studiehandledning och i så fall anordna sådan. I båda fall avgör rektor som sista instans.

Undervisningen i svenska som andraspråk vänder sig till en bredare grupp elever än modersmålsundervisningen. Det handlar om 1) elever med annat modersmål än svenska, 2) elever med svenskt modersmål som har tagits in från utlandsskolor och 3) invandrarelever som har svenska som huvudsakligt umgängesspråk med en eller båda vårdnadshavare. Förordningen slår fast att svenska som andraspråk skall anordnas istället för undervisning i svenska.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att enligt förordningen är svenska som andraspråk ett ämne med likvärdig status som ämnet svenska och att eleven deltar i svenska som andraspråk istället för i svenska. När det gäller undervisningen i modersmål handlar detta om ett ämne i tillägg till annan undervisning i skolan, dvs. en undervisning utöver den undervisning som

skolan normalt innefattar. För både svenska som andraspråk och modersmålsundervisning gäller dock enligt förordningen att de kan anordnas som språkval, elevens val, och/eller inom ramen för skolans val. Studiehandledning på modersmål definieras däremot som en särskild stödinsats.

Varierande förhållanden och otydliga villkor

Den verksamhet som studien har fokuserat, bl.a. undervisningens organisering för elever med annat modersmål än svenska, är inte lätt att sammanfatta även om intervjustudien har omfattat besök på ett större antal skolor. Variationen i vad, hur och varför för skolans del när det gäller denna elevgrupp är stor men några gemensamma teman i resultatbilden går att urskilja. Den empiriska basen för studien är bred där resultaten från de respektive tre delstudierna till stor del stärker resultatbilden. Sätillvida överensstämmer både enkätstudiens samt det statistiska materialets mer representativa bild väl med den fördjupade bilden från de 13 skolorna.

Till vad som ibland framstår som oklarheter i skolans verksamhet för dessa elever kan man direkt notera förordningens något otydliga skrivning, bl.a. i uttrycket gällande anordnande av undervisning i svenska som andraspråk ”om det behövs”. Det inbjuder till en variation i hur skolan agerar och kan förmodligen bidra till en oklarhet i verksamheten. Även tidigare studier har påtalat att förordningen lämnar ett relativt stort utrymme för tolkning⁸ och att det därmed inte kan ses som särskilt förvånande att tillämpningen varierar, ett mönster som också framträder i denna studie.

Svenska som andraspråk – ämne eller stödundervisning?

Svenska som andraspråk framträder i intervjustudien i stor utsträckning som en stödundervisning i svenska snarare än som ett självständigt ämne. Det betyder att eleverna deltar i undervisningen i svenska men får extra stödtimmar som rubriceras som svenska som andraspråk. Elever med annat modersmål ingår således ofta i både undervisningen i svenska och svenska som andraspråk. När det gäller elever i de lägre årskurserna är gränserna ibland flytande mellan ämnena och det varierar både vilken kursplan man undervisas utifrån och efter vilken kursplan man bedöms (i årskurs 5). För elever i de högre årskurserna är det vanligare att svenska som andraspråk organiseras som ett ämne, men betraktas då i hög utsträckning som en tillfällig insats där framgångsrika elever kan ”gå över” till den ordinarie svenskundervisningen.

---

8 T.ex. Myndigheten för skolutveckling (2004).

På många skolor menar man att det endast är de svagpresterande eleverna som erbjuds svenska som andraspråk medan andra får läsa svenska. Intervjustudiens resultat kan tolkas som en nivågruppering av elever till undervisningen i svenska⁹. Enkätstudien lägger till att det på drygt var femte skola ingår elever med *svenskt* modersmål i undervisningen i svenska som andraspråk. En möjlig tolkning är just att undervisningen på dessa skolor ses som en stödundervisning för ”svaga” elever i allmänhet, oavsett om de har ett annat modersmål eller inte. (Se vidare Del C, kapitel 5).

Analyser av det statistiska materialet redovisar att det för andragenerationsinvandrade elever i hög utsträckning handlar om elever med sämre förutsättningar hemifrån som deltar i undervisningen i svenska som andraspråk. Föräldrarna har oftare låg utbildning och en svag position på arbetsmarknaden. Omvänt kommer andragenerationsinvandrade elever som följer kursplanen i svenska oftare från en högre social bakgrund. Av elever som är utlandsfödda deltar det stora flertalet i undervisning i svenska som andraspråk. Av utlandsfödda elever som inte deltar är det jämförelsevis fler som kommer från något nordiskt land.

Det är också eleverna som har deltagit i undervisningen i svenska som andraspråk som går ut skolan med det absolut lägsta genomsnittliga meritvärdet, om man jämför elever som har deltagit i olika undervisning¹⁰. (Se vidare Del C, kapitel 6) Man kan säga att det genomsnittligt lägsta meritvärdet för eleverna i svenska som andraspråk är samstämmigt med bilden av elever med sämre förutsättningar hemifrån och bilden av ämnet som en stödundervisning för främst svagpresterande elever i skolan.

Att på denna grund säga något om effekten av att delta i undervisningen i ämnet svenska som andraspråk är däremot svårt. Detta då ämnet i mångt och mycket inte utgör ett självständigt ämne ute på skolorna och inte heller alltid riktas till de elever som undervisningen är avsedd för enligt grundskoleförordningens reglering. Först när svenska som andraspråk anordnas som ett självständigt ämne följande en egen kursplan är det möjligt att värdera tänkbara effekter av en sådan undervisning. En sådan värdering förutsätter också lärare med ämneskompetens i undervisningen och elever som ingår i undervisningen på grundval av att de har svenska som ett andraspråk, och *inte* selekteras utifrån att de är allmänt svagpresterande och/eller för att de har en viss social bakgrund.

Den generella bilden i studien av svenska som andraspråk som stödundervisning kontrasteras delvis av ett par skolor i studien där svenska som

---

9 Myndigheten för skolutveckling (2004) har pekat på oklarheter om svenska som andraspråksämnets karaktär och funktion på skolor, och på ämnet som ett ämne för ”de svaga eleverna” som i praktiken betyder en nivågruppering av eleverna i undervisningen i svenska.

10 I en jämförelse av elever som deltagit i undervisningen i svenska eller i svenska som andraspråk och/eller i modersmålsundervisning.

andraspråk fungerar som ett eget ämne och har en hög(re) status. Detta har krävt olika satsningar, t.ex. rekrytering av ämneskompetenta lärare och kompetensutveckling och information om ämnet till alla inblandade. Enkätstudien redovisar att skolor med en högre andel elever med annat modersmål har ett tydligare förhållningssätt till dessa elever, bl.a. är det vanligare med en generell policy att alla elever med annat modersmål ska delta i undervisningen i svenska som andraspråk. På dessa skolor handlar det om åtta av tio elever som deltar jämfört med fyra av tio elever på skolor med låg andel, under 15 procent, elever med annat modersmål.

Av förordningen framgår endast att rektor avgör *om behov* finns av undervisningen. Förordningens otydlighet lämnar ett stort utrymme för tolkning och det är inte alla gånger tydligt vilka elever som ska ses som i behov¹¹. Vad som ska gälla för att ses *i behov* av svenska som andraspråkundervisning är, med förordningens vidd i uttrycket, i mångt och mycket upp till den enskilda skolan och rektorn.

Studien redovisar att skolor framförallt tillämpar olika typ av språktest för att avgöra vilka elever som ska delta i undervisningen i svenska som andraspråk. Tre av fyra skolor utgår ifrån en bedömning av elevernas språkkunskaper, muntligt och skriftligt, för att avgöra om det behövs och i samtliga 13 besökta skolor handlade det om någon typ av test. Ofta är det dock en kombination av flera faktorer som kommer in i bedömning av den enskilda eleven. Det är t.ex. vanligt att skolor också tar hänsyn till elevens, och till elevens föräldrars vilja.

Att utgå ifrån en bedömning av elevens språkkunskaper kan sägas vara helt i linje med förordningen. Samtidigt säger lärare att det inte finns resurser för att undervisa alla elever som skulle behöva en undervisning i svenska som andraspråk. Men resonemanget på skolor om resursbrist kan ses som tätt kopplat till en syn på ämnet som stödundervisning. Förordningen uttrycker klart att undervisningen i svenska som andraspråk ersätter undervisningen i svenska, vilket rimligtvis innebär en tilldelning av resurser till ämnena efter behov. Resonemanget på skolorna med låg andel elever med annat modersmål skulle kunna botten i att det är svårare, i meningen mer resurskrävande, att försörja en parallell undervisning i svenska som andraspråk om gruppen elever är liten, men troligen handlar det mer om ett synsätt. Har man färre elever på skolan med annat modersmål kanske det ligger närmare tillhands att betrakta t.ex. behovet av undervisning i svenska som andraspråk som ett tillägg till den normala undervisningen i svenska på skolan, snarare än som ett eget självständigt alternativ.

---

11 Hyltenstam, K & Lindberg, I (red) (2004) har i förordet pekat på att bl.a. förhållandet på skolor att fler och fler elever är andragenerationselever bidrar till en svårighet att avgöra vilken undervisning i svenska som är motiverad.

Det handlar således inte endast om resurser och planering utan också om perspektiv och synsätt. På en del skolor anser man t.ex. att det är bättre för eleverna att läsa svenska. Det kan handla om att eleverna uppfattas ha uppnått en viss nivå i sin språkutveckling och att de därmed inte behöver ”*ett heltäckande SVÄ*” som en lärare uttryckte saken. På en del skolor verkar viljan att i gör-ligaste mån placera elever i svenskundervisningen främst handla om en omtanke om elever som upplever det negativt att separeras ifrån den svenskundervisning där de flesta andra elever ingår.

Men en sådan omtanke, i bästa välmening, förstärker bilden av ett ämne som inte har likvärdig status och som det är önskvärt att lämna. Ämnets status kan ha en direkt avgörande betydelse för elevers och föräldrars inställning till att delta i undervisningen. Föreställningar om svenska som andraspråk som ett stöd för svaga elever underlättar inte att få elever att vilja delta. Skolor hamnar inte sällan i en argumenterande situation då elever inte vill delta i undervisningen, en syn som ofta även representerar elevers föräldrars attityd till ämnet.

Det kan också handla om att ämnet signalerar ett utanförskap för elever där utländsk bakgrund och ett annat modersmål skiljer ut dem från normen; gruppen elever med svensk bakgrund¹². I Parszyk's avhandling uttrycker eleverna skillnaden mellan de båda ämnena som ett deltagande i svenska som andraspråk eller i den ”riktiga svenskan”. Även om själva undervisningen i svenska som andraspråk uppfattas positivt av eleverna ses inte ämnet som ”riktig svenska”¹³.

I detta komplicerade förhållande är skolans attityd och syn på ämnet självklart viktigt för vilka signaler som eleverna och elevernas föräldrar fångar upp om ämnet och undervisningen. Kanske har man inte i tillräcklig utsträckning på skolor diskuterat syftet med undervisning i svenska som andraspråk och tydliggjort hur man ser på vilka elever som ska delta och varför. Då finns det en risk att lärare eller skolledning ganska omedvetet speglar inte alltid så grundade eller genomtänkta värderingar om ämnet till eleverna och inte heller går emot föreställningar om t.ex. utanförskap och en undervisning för elever som inte riktigt klarar av skolan.

Det krävs en gemensam hållning på skolan till ämnet svenska som andraspråk. Den behöver omfattas av skolans ledning, lärare i andra ämnen och överhuvudtaget av skolans personal, och inte enbart av undervisande lärare i svenska som andraspråk som kan förväntas vara mer insatta i frågan.

På den skola i studien som mer framgångsrikt arbetat med att höja ämnets

---

12 Gruber, S (2004) har pekat på att delningen i ämnet svenska och svenska som andraspråk kan innebära att skolan s a s 'gör skillnad'. Skolans princip att samtliga elever med utländsk bakgrund deltar i svenska som andraspråk riskerar att stämpla fast eleverna i ett utanförskap. Se även Gruber, S. (2007).

13 Parszyk, I-M (1999).

status handlar det just om ett medvetet perspektiv och agerande. På denna skola finns inte heller något större problem med ämnets status. Skolan har en hög andel elever med annat modersmål med minst lika många elever som läser svenska som andraspråk som svenska, och ämnena undervisas parallellt. Man talade inte om resursbrist som på många av de andra skolorna och hade också jämförelsevis fler lärare med utbildning i svenska som andraspråk. På skolan finns en sammansvetsad grupp lärare i svenska som andraspråk som propagerar för ämnet och som även har verkat för att förmedla kunskap och insikter om ämnet till lärare i andra ämnen och till elever och föräldrar. Det är mycket tack vare denna starka grupp lärare på skolan som ämnets status har höjts.

Har svenska som andraspråk ett berättigande som ämne?

Ett helhetsintryck av studien är att svenska som andraspråk till övervägande delen bedrivs som en stödundervisning eller som ett ämne riktat till svagpresterande elever. Det varken organiseras eller betraktas som ett likvärdigt alternativ till ämnet svenska. Andra studier har pekat på ämnets låga status och resultaten i denna studie styrker denna bild. Av studiens resultat kan man fråga sig om svenska som andraspråk har ett berättigande som ämne, sett till hur undervisningen bedrivs idag. Man kan också ställa sig frågan om vad som egentligen ska till för att svenska som andraspråk ska fungera som självständigt ämne, enligt grundskoleförordningens reglering och ämnets kursplan.

Modersmålsundervisningen i skolans utkant – men av betydelse för elevers skolprestationer?

Modersmålsundervisningen framstår i studien som en i hög grad extern verksamhet i förhållande till skolan, även om den bedrivs inom skolans lokaler och för skolans elever. Detta är inte så konstigt då huvudansvar för verksamheten i de allra flesta fall ligger på kommunen. Att modersmålsundervisningen organiseras av kommunen är inte heller svårt att förstå om man ser till förhållandet att det kan handla om elever från olika skolor i en undervisningsgrupp. Det är inte många skolor som har elevunderlag att bedriva verksamheten själva, i meningen att ha fast anställda modersmålslärare på skolan. Det handlar inte heller om *en* grupp elever, även om gruppen beskrivs bl.a. i denna studie under en gemensam rubrik, som elever med annat modersmål. På flertalet skolor handlar det om *ett antal olika* språkliga bakgrunder hos eleverna och därmed om ett antal olika lärare.

Samtidigt som ett ansvar och organisation av verksamheten på kommunnivå kan te sig rimligt innebär detta förhållande en ofta svårmanövrerad praktik. Modersmåls lärare i studien beskriver en arbetssituation med undervisning utanför skoltid, ett flackande mellan olika skolor och ibland även ett sökande efter undervisningslokaler på skolan. För skolans del kan förhållandet att kommunen ansvarar för att undervisning anordnas betyda en bristande insyn i verksamheten. Ändå har skolan det yttersta ansvaret för sina elever. Flertalet skolor rapporterar om riktlinjer för verksamheten, i de flesta fall utfärdade på kommunnivå. Vanligt förekommande är riktlinjer som talar om undervisnings placering i förhållande till timplan, eller som fastställer undervisningsgrup- pens storlek. Vanligen handlar det om en mindre undervisningsgrupp och om elever i blandade åldrar.

I genomsnitt är det drygt varannan elev som deltar i undervisningen av de som är berättigade, men deltagandet är större i skolor med en högre andel elever med annat modersmål. Det är också dessa skolor som i högre utsträck- ning anger att i princip samliga elever på skolan kan erbjudas undervisning. Det omvända förhållandet råder på skolor med lägre, eller låg andel elever med annat modersmål. I kontrast till eleverna som deltar i undervisningen i svenska som andraspråk kommer elever som har deltagit i modersmålsundervisningen oftare från hem med högre utbildningsnivå. Varför elever inte kan erbjudas undervisning i sitt modersmål handlar till största delen enligt skolorna om för få elever med samma modersmål. Ett annat vanligt skäl är brist på lärare.

Varför elever/föräldrar inte vill delta i undervisningen handlar om andra orsaker. Det kan gälla den tidsmässiga förläggningen av undervisningen. Undervisning efter skoltid är inte populärt bland eleverna och lärarna rappor- terar också om trötta och omotiverade elever. Enkätstudien visar att under- visningen normalt förläggs utanför timplanebunden tid vilket även skedde på flertalet skolor i intervjustudien.

Analys av det statistiska materialet i studien redovisar ett högre och jämfö- relsevis högsta genomsnittliga meritvärde för elever som har deltagit i moders- målsundervisning. Denna grupp elevers genomsnittliga meritvärde (220 p) skil- jer sig mest i förhållande till elever som har deltagit i undervisningen i svenska som andraspråk (181 p) men även i förhållande till gruppen elever med svensk bakgrund (208 p). Elever som har deltagit i både svenska som andraspråk och modersmålsundervisning har ett genomsnittligt meritvärde (190 p) som är högre än för elever som enbart deltagit i svenska som andraspråk.

Ser man till undervisningens omfattning handlar det dock inte om mycket mer än en lektion per vecka. I detta perspektiv ter sig det markant högre genomsnittliga meritvärdet för elever som deltagit i modersmålsundervis- ningen i det närmaste som märkligt. Samtidigt redovisar genomförda analyser att det kan finnas en möjlig effekt av antal år i undervisning.

Det genomsnittligt högre meritvärdet för elever i modersmålsundervisningen kan inte heller förklaras av faktorer i elevernas bakgrund, t.ex. utbildningsnivån i familjen eller familjens sociala position, elevens kön eller elevens migrationsbakgrund. Sådillvida är ett högre genomsnittligt meritvärde genomgående för de elever som har deltagit i undervisningen, oavsett familjebakgrund. Däremot är det viktigt att framhålla att det kan finnas andra förhållanden i bakgrunden som vi inte har kunskap om som kan bidra till elevernas höga meritvärde. Det kan t.ex. handla om elever och föräldrar med särskild studiemotivation. Vi kan alltså inte uttala oss med säkerhet om direkta effekter av undervisningen, utan det är mer rimligt att tala om möjliga effekter.

Jämför man elever med olika utländsk bakgrund framträder en tydligare möjlig effekt av undervisningen för gruppen andragerationsinvandrade elever. Faktiskt ser modersmålsundervisning ut att kunna göra en skillnad även för den mindre grupp elever som har deltagit bland elever som normalt inte ses som utländsk bakgrund, men som är berättigade till undervisning genom att en av föräldrarna har en utländsk bakgrund. (Se vidare Del C, kapitel 6)

Ur ett språkforskningsperspektiv kan man se det som rimligt att undervisningen får just ett sådant genomslag som studiens empiri redovisar¹⁴. Även andra tidigare och mindre svenska studier pekar på samma förhållande¹⁵ och en amerikansk större studie av effekter av olika undervisningsprogram refereras ofta i detta sammanhang¹⁶. Att undervisningen i modersmål skulle kunna ha större betydelse för andragerationselever skulle också kunna förstås ur ett sådant forskningsperspektiv som har betonat betydelsen av ett väl utvecklat modersmål för annan inlärning. Andragerationsinvandrade elever kan tänkas ha en svagare förankring i sitt modersmål jämfört med gruppen utlandsfödda elever och därav skulle undervisningen i modersmålet kunna spela en större roll.

Att undervisningen inte är obligatorisk för eleverna är ett förhållande som tänkbart kan spela roll i sammanhanget. Å ena sidan kan man nästan finna det ironiskt att just deltagande i en undervisning som inte är föreskriven framträder med en möjlig effekt som skulle kunna önskas av skolans undervisning mer generell. Å andra sidan kan man reflektera över elevens motivation att delta som en tänkbar faktor i vad som framstår som en möjlig effekt av undervisningen. Det faktum att eleverna inte måste delta i undervisningen bör indikera ett mer engagerat förhållande, från eleven själv och/eller elevens

---

14 Hyltenstam, K i Myndigheten för skolutveckling (2007).

15 T.ex. Hill (1996) vars studie om ca 40 elever som har deltagit i modersmålsundervisning, redovisade en positiv skillnad i betygsgenomsnitt i kärnämnen.

16 En studie genomförd av Thomas, W & Collier, V (1997) refererad i Axelsson, M i Hyltenstam, K & Lindberg, I (2004) (red).

föräldrar. Det höga meritvärdet för denna grupp elever skulle kunna handla om, åtminstone till någon del, just motivation.

Mer generellt från forskning och olika studier¹⁷ vet vi att motivationen kan vara en stark drivkraft för lärande. Motivation att studera ett visst ämne, här modersmålet, kan alltså antas spela roll för kunskapsutvecklingen och betyget i själva ämnet, jämfört med andra för eleven mer omotiverade ämnen. Men det är kanske mindre troligt att motivationen som enda faktor skulle resultera i ett så pass mycket högre meritvärde, sammanfattande elevens betyg i de 16 bästa ämnena, jämfört med eleverna som inte har deltagit i undervisningen. Däremot kan elevers och föräldrars motivation säkert bidra som en förstärkande faktor i det förhållande som språkforskningen har fört fram, nämligen betydelsen av goda kunskaper i modersmålet för elevers möjligheter till lärande och kunskaper i andra språk och i andra ämnen.

Sammanfattningsvis framstår undervisningen i modersmål i studien som å ena sidan möjligt viktig för elevernas allmänna kunskapsutveckling och å andra sidan som en verksamhet som försiggår till stor del utanför skolans övriga verksamhet och som i det närmaste kan beskrivas som marginaliserad. Sådillvida framträder den möjliga effekten av ett deltagande i modersmålsundervisningen, synligt i genomsnittligt högre meritvärden, i det närmaste som en frontalkrock gentemot bilden av undervisningens marginaliserade position i svensk grundskola.

Studiehandledning på modersmål

Studiehandledning på modersmål skulle kunna innebära väsentligt bättre möjligheter för elever med annat modersmål som ännu inte uppnått en tillräcklig nivå i svenska, att följa med i undervisningen i olika ämnen. Det är problematiskt att studiehandledning på modersmål i studien framstår som en än mer begränsad möjlighet än modersmålsundervisning. Studiehandledning förekommer sparsamt i de besökta skolorna i intervjustudien. Även om två av tre skolor i enkätstudien menar att de erbjuder studiehandledning till elever handlar det oftast om ett fåtal elever. Främst riktas handledningsinsatser till nyanlända elever och förekommer i högre utsträckning på skolor med en högre andel (nyanlända) elever med annat modersmål. Varför inte fler elever med annat modersmål får denna handledning finns det olika skäl till, ett kan handla om brist på resurser, definierat som både tid och pengar. Tiden handlar om att samma lärare ofta har både modersmålsundervisning och handledning.

---

17 Se t.ex. Giota, J. (2001) som har studerat elevers motivation till skola och studier i ett datamaterial insamlat inom ramen för projekt UGU "Utvärdering Genom Uppföljning" vid Göteborgs universitet.

Någon av de besökta kommunerna har en begränsning i hur mycket studiehandledning man kan erbjuda. För elever som går i skolor där andelen elever med annat modersmål är lägre är chanserna väsentligt mindre att få tillgång till studiehandledning.

I intervjustudien finns lärare som uttrycker en tveksamhet till nyttan med handledningen men också lärare som menar att fler elever borde omfattas av denna. Erfarenheterna är övervägande positiva av själva studiehandledningen, även om det också finns problem med denna. Det gäller t.ex. krav på bättre fungerande samarbete mellan andra (ämnes)lärare och de lärare som ska stå för handledningen. Några lärare i studien tar upp förhållandet att i och med att modersmålläraren oftast saknar en ämnesutbildning finns bristande möjligheter att erbjuda en bra studiehandledning. En sådan förutsätter både kunskaper i språket och kunskaper i ämnet. Mer generellt framkommer en brist på information, både om vad handledningen egentligen är och betyder, och i förhållande till vem som har ansvar att ta initiativ till sådan handledning.

Språkforskningen har pekat på de tidsmässiga förhållanden som gäller för att kunna hantera språket som ett redskap för inläring. Det handlar om ungefär fem år. Det är lätt att inse att denna möjlighet inte ges till elever med annat modersmål i skolan. Tvärtom förväntas de delta och prestera i samma takt i skolans undervisning som gruppen elever med svensk bakgrund, samtidigt som de lär sig svenska. I studien framkommer olika skäl till att studiehandledningen inte är mer utbredd. Det handlar om resurser men kanske också om bristande kunskaper om vad studiehandledning egentligen innebär (jmf ovan). Oklarheten kan till del falla tillbaka på förordningens otydlighet där studiehandledning regleras under grundskoleförordningens 5 kap. Särskilda stödinsatser och inte kopplas till modersmålsundervisning.

Att studiehandledning inte förekommer i högre utsträckning och mer generellt är i hög grad problematiskt. Just en sådan anpassning av undervisningen kan vara det som möjliggör att elever med bristande kunskaper i svenska ändå kan ha en chans att hänga med i skolan. En slutsats är att det finns behov av att tydliggöra denna möjlighet till undervisning för dessa elever.

Modersmålsundervisning och studiehandledning behöver stärkas i skolan

Studiens resultat pekar på ett i det närmaste motsatt förhållande. Å ena sidan framträder modersmålsundervisning som en i hög grad marginaliserad verksamhet inom skolan. Å andra sidan indikerar de jämförelsevis högre meritvärden för elever som har deltagit en möjlig effekt av modersmålsundervisning. Här kan man se det motiverat att på olika sätt söka stärka modersmålsundervisningens roll i grundskolan. Även studiehandledning på modersmål i olika av skolans ämnen framträder i studien som en verksamhet som bedrivs mycket sparsamt. Där modersmålsundervisning kan ha särskild betydelse för andragenerationseleverna kan studiehandledning på modersmål möjliggöra för en senare anländ utlandsfödd elev att följa med i skolans undervisning, även då elevens kunskaper i svenska inte är på nivå med de språkliga krav som undervisningen ställer.

Anpassning av undervisningen

Studiehandledning är exempel på, i reglerad form, vad skolan kan erbjuda i form av en anpassad undervisning för denna grupp elever med annat modersmål. Språkforskningen har pekat på andra möjligheter inom klassrummets ram genom anpassning av undervisning och arbetssätt. I botten handlar det om att synliggöra språkliga villkor i skolans ämnen¹⁸. I intervjustudien finns exempel både på skolor med en mer utvecklad verksamhet och på lärare som arbetar språkutvecklande på olika sätt med eleverna inom ramen för sina respektive ämnen och/eller i arbetslag. Men det finns också exempel på det motsatta, på skolor med liten notis om eleverna med annat modersmål och på lärare med liten eller ingen notis om detta förhållande i sina klassrum. En del lärare vill inte tänka på sina elever i olika kategorier, som ”elever med ett annat modersmål än svenska”. Det kan böttna i en motvilja att peka ut elever, men det kan också peka på att förhållandet är komplicerat. Att vara tvungen att anpassa undervisningen sågs som negativt av en del lärare. Lärarna menade t.ex. att undervisningen kunde vara på en högre nivå om man enbart hade elever med svensk bakgrund i klassen. Att hinna utmana eleverna som hade kommit långt i sin språkutveckling sågs som ett problem. Exempel i intervjustudien fanns också på en anpassning som mer handlade om förenkling och lättare uppgifter för dessa elever, vilket inte kan ses som ändamålsenligt. Att anpassa undervisningen ska inte översättas som förenklade uppgifter, låga förväntningar och lägre ställda krav på elever.

18 Skolverket (2008c).

Den varierande inställningen mellan lärare, men kanske också mellan skolor, gällande vilken plats de flerspråkiga elevernas behov ska ges i undervisnings-situationen och vilken anpassning eller inte som skall göras visavi dessa elever och på vilket sätt, tyder på att förhållandet många gånger är oklart och, inte minst, att man inte har diskuterat detta i tillräcklig utsträckning på skolan.

Forskningen har pekat på vikten av att anpassa undervisningen till dessa elever¹⁹. Då handlar det inte enbart om undervisningen i språket svenska utan mer generellt om skolans undervisning i olika ämnen. En anpassad undervisning kan sägas utgöra en generell pedagogisk uppgift som lärare har att lösa i vilket klassrum som helst. Men i tillägg krävs här en kompetens i flerspråkighet för att kunna arbeta mer effektivt med ett språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt i undervisningen. Just en bredare kompetens i dessa frågor var ett förhållande som bidrog att särskilja intervjustudiens mer aktiva skolor.

Behov av anpassad undervisning – men inte lägre ställda krav

Studiens resultat pekar på att det varierar i hög utsträckning om, och i så fall hur, skolor anpassar undervisningen för elever med annat modersmål. Det varierar också hur man ser på behovet av en sådan anpassning. Forskningen har pekat på vikten av en anpassad undervisning för flerspråkiga elever. Anpassningen skall dock inte innebära förenklade uppgifter eller lägre ställda krav. En bättre anpassad undervisning för denna grupp elever ställer krav på skolan att utnyttja och/eller bygga upp kompetens inom området språkutveckling – flerspråkighet.

Spelar det någon roll vilken skola – en fråga om likvärdighet

Både enkät- och intervjustudie redovisar betydande skillnader i grundskolors verksamhet som tillfaller skolans andel elever med annat modersmål. Intervjustudien visade också att det verkar ha betydelse för en skola vilken invandrarstatus eleverna med annat modersmål har, om de själva har invandrat, är nyanlända elever eller om endast föräldrarna har invandrat. Generellt framträder skolor med en högre andel elever med annat modersmål som skolor med ett mer medvetet agerande i dessa frågor och med en mer framskjuten verksamhet. Det kanske inte är så märkligt, då förhållandet elever med annat modersmål är mer dominant på skolan, och på det sätt tar en mer självklar

---

19 Se t.ex. Gibbons, P (2006).

plats i verksamheten²⁰. En varierad elevpopulation kan sammantaget i högre grad ge incitament för skolan att förhålla sig mer medvetet till undervisning, m.m. för eleverna med annat modersmål.

I intervjustudien förs också fram betydelsen av att skolledning och övrig personal har en medvetenhet och kunskap om villkoren i skolan för de flerspråkiga eleverna. Det betyder något för en skolas möjlighet att utveckla en verksamhet där dessa elever bättre kommer till sin rätt. Förutom behovet av ett medvetet perspektiv på dessa elever behöver olika organisatoriska och resursmässiga förutsättningar finnas. Analysen av de 13 skolorna tyder dock på att just medvetenheten om vad som har betydelse för språkutvecklingen för elever med annat modersmål påverkar verksamheten positivt²¹. Det kan t.ex. handla om synen på svenska som andraspråk som ett ämne och inte som stödundervisning eller hur man arbetar för att integrera modersmåls lärare i annan undervisning eller utöka studiehandledningen. Ett medvetet synsätt på de flerspråkiga eleverna tycks också bidra till prövandet av nya lösningar/projekt och ibland utnyttjandet av resurser på nya sätt ute på skolorna. De skolor som kommit längst med att utveckla sin verksamhet för elever med annat modersmål kan sägas ha ”vänt på perspektivet” i förhållande till andra skolor när det gäller utgångspunkterna för verksamheten. Gemensamt för skolorna är att de i högre grad tar en utgångspunkt i en flerspråkig elevgrupp för planering av verksamheten och det fanns ett medvetet förhållningssätt i vad man gjorde på skolan. De närmar sig ett synsätt där flerspråkigheten ses som resurs snarare än som problem²².

Skolor med låg andel elever med annat modersmål ser däremot inte alltid ett behov av ett särskilt perspektiv på dessa elever. Ibland bottnar det i ett synsätt att det inte är några problem med just dessa elever. Hälsan tiger still²³. Men ibland bottnar det snarare i en okunskap på skolan om vad det betyder att en andel av skolans elever har ett annat modersmål. För en del skolor handlar det också om en relativt ny förändring i skolans elevsammansättning och man är lite ”tagna på sängen”.

-
- 20 Ändå kan man notera att de skolor som besökts har som mest 50-60 % elever med annat modersmål, det handlar alltså inte om skolor med nästan alla elever med annat modersmål.
- 21 Se t.ex. Cummins i Nauclet, K (red) (2000) som tar upp behovet av en språkpolicy i skolan. Han pekar på nödvändigheten att involvera inte bara specialiserade språklärare, utan samtliga lärare på skolan, och att arbeta med att införliva relevant forskning i de specifika villkor som råder i den egna skolan för att uppnå en mer effektiv organisation och undervisning för gruppen elever med annat modersmål.
- 22 Se också Myndigheten för skolutveckling (2004) som för liknande resonemang om skolans syn på flerspråkiga elever som problem eller resurs.
- 23 Naturligtvis kan detta också vara ett giltigt perspektiv. Vi vet genom andra studier att det inte bara handlar om elever med utländsk bakgrund, utan om elevernas sociala bakgrund, i studiet av elevers skolresultat. Se t.ex. Skolverket (2004).

Det kan inte vara acceptabelt att man som elev har sämre möjligheter att ta del av t.ex. modersmålsundervisning och studiehandledning och sämre möjligheter att få en mer utvecklad svenska som andraspråkundervisning om man kommer till en skola med låg andel elever med annat modersmål. Samtidigt kan man se det paradoxala i att skolor med hög andel elever med annat modersmål generellt sett är bättre rustade att möta elever med annat modersmål på samma gång som det inte sällan för eleven och för elevens föräldrar framstår som mer attraktivt att gå i en skola med låg andel elever med annat modersmål. Andra studier har pekat på detta statusförhållande som också stämmer väl med den högre statusen att delta i undervisningen i ämnet svenska än i undervisningen i ämnet svenska som andraspråk²⁴. I sammanhanget kan man dock notera att det i stor utsträckning saknas studier som belyser effekten av skolans mer långsiktiga arbete och insatser mer generellt²⁵, även om vi i denna studie har beskrivit den möjliga effekten av elevers deltagande i olika typer av undervisning.

En bristande likvärdighet

Hur skolor bedriver verksamhet för eleverna med annat modersmål varierar i hög grad. Studiens resultat pekar på en skillnad mellan om skolan har en högre eller en lägre andel elever med annat modersmål. Att skolor med hög andel elever med utländsk bakgrund i större utsträckning planerar och utformar verksamheten med denna utgångspunkt är lätt att förstå. Sett från ett elev- och föräldraperspektiv framstår dock skolors skilda möjligheter och varierade mottagande av elever med annat modersmål som problematiskt. Det kan inte ses som rimligt ur ett likvärdighetsperspektiv att variationen mellan skolor är så stor i hur man organiserar undervisningen, vad som erbjuds, och mer generellt vilket perspektiv och förhållningsätt man har när det handlar om denna grupp elever.

---

24 Kallstenius i Axelsson, M & Bunar, N. (red) (2006).

25 Skolverket (2007).

3. Konsekvenser och förslag till åtgärder

Med utgångspunkt i studiens resultat och i de konklusioner av resultaten som skrevs fram i avsnittet ovan är ett naturligt nästa steg att behandla tänkbara konsekvenser. Vad behöver göras för att förbättra skolsituationen för eleverna med annat modersmål i grundskolan? Att använda studiens resultat så att vi förstärker dessa elevers chanser att lyckas i skolan handlar om delvis olika slag av åtgärder eller förändringar på olika nivåer. Några är möjliga att urskilja för den styrande reglerande nivån och andra för den lokala nivån (skolor, kommuner).

Åtgärder på en reglerande styrande nivå

Studien pekar på en i hög grad varierad verksamhet som nämndes ovan. Det kan inte ses som rimligt att elever med annat modersmål ges så olika förutsättningar på olika skolor när det gäller tillgången till modersmålsundervisning, studiehandledning eller undervisning i svenska som andraspråk. Här kan man konstatera att förordningstexter och andra typer av styrdokument tjänar som utgångspunkt för hur verksamheten bedrivs ute på landets skolor. Verksamhetens reglering är därvidlag central. Otydliga och vaga formuleringar i förordningen lämnar ett (alltför) stort tolkningsutrymme för hur verksamheten ska bedrivas ute på skolorna, också när det gäller att avgöra vilka elever som verksamheten avser²⁶. Med förordningens otydlighet om verksamheten för dessa elever är det inte svårt att förstå att skolors verksamhet varierar i den utsträckning som studien redovisar. Exempelvis är det inte självklart vad som definierar ”om det behövs” för att anordna undervisningen i svenska som andraspråk. Att studien redovisar en så knapp utbredning av studiehandledning på modersmål för dessa elever kan bl.a. härröra till att studiehandledning på modersmål i förordningen regleras under rubrik Särskilda stödinsatser. Även studiehandledning omges av en vaghet i formulering uttryckt som ’om elever behöver det’.

Förhållandet att skolor inte ser modersmålsundervisning som en verksamhet på deras bord handlar naturligtvis till del om att förordningen riktas till kommunen. En samordning på den mer övergripande kommunnivån kan dock också ses som rimlig bl.a. mot bakgrund av skolors varierande andel elever med annat modersmål. Skolor och lärare i studien efterlyser en större samverkan mellan modersmåls lärare och skolan men rent organisatoriskt förefaller detta vara svårt att åstadkomma. Med tanke på den i studien redovisade möjliga effekt som ett deltagande kan ha för dessa elevers betyg och meritvärden är det motiverat att noggrant analysera vad som skulle kunna göras på en regle-

---

26 Hyltenstam, K & Lindberg, I (Red.) (2004). Förord.

rande styrande nivå. Det handlar både om ett stärkande av elevers deltagande i undervisningen och om ett stärkande av undervisningen som en del av skolans verksamhet.

Sammantaget kan det mot bakgrund av studiens resultat ses som i hög grad motiverat med en tydligare reglering av dessa ämnens undervisning, inklusive studiehandledning på modersmål i andra ämnen.

Vad är viktigt på en lokal nivå för skolor och kommuner?

I intervjustudien framkommer att det varierar i hög grad om och hur skolorna har fokus på elever med annat modersmål. Denna variation är också del av vad enkätstudien redovisar. Ett grundläggande förhållande ser ut att handla om vilken andel elever med annat modersmål som finns på skolan. Det finns exempel på skolor i intervjustudien med ett mer medvetet perspektiv, skolor som oftast har en hög andel elever med annat modersmål. Men även så kan man säga att vägen till en mer optimal verksamhet för dessa elever enligt vad forskningen pekar ut är lång för flertalet skolor i studien. Att för skolans del kunna bedriva ett mer effektivt arbete med dessa elevers språk- och kunskapsutveckling handlar kanske inte minst om ett långsiktigt, medvetet och reflekterat förhållningssätt i arbetet med eleverna²⁷. Forskningen pekar på nödvändigheten av en samverkan på alla nivåer kring de flerspråkiga eleverna, t.ex. med en integrering av språk- och ämnesundervisning²⁸.

Några mer positiva förhållanden kan denna studie förmedla. Det handlar t.ex. om att i högre grad ta en utgångspunkt i dessa elever i planering och organisering av verksamheten. Det handlar också om att betrakta flerspråkigheten som resurs snarare än som problem. Det finns positiva exempel i några skolors verksamhet som kännetecknas av en helhetssyn och av en mångfald av olika lösningar, projekt, försök att utnyttja befintliga resurser mm. snarare än av enstaka större satsningar/insatser. Inte minst är det viktigt att skolan har beredskap för dessa frågor genom att t.ex. förse sig med och utnyttja kompetens i mångfaldsfrågor och andraspråksperspektiv. Betydelsen av att skolans ledning har en sådan kompetens är tydlig i studien. I studien redovisas också exempel på att kompetens inte utnyttjas även då den faktiskt finns att tillgå. På ett flertal skolor menar lärare att man inte alltid tar till vara på deras kompetens

---

27 Cummins i Nauclér, K (red) (2000) framhåller vikten av utarbetandet av en policy på skolan, som omfattar hela skolans personal, inte bara språkspecialiserade lärare. Han pekar på nödvändigheten att betrakta arbetet med en sådan policy som en process, snarare än som en produkt, t.ex. uttryckt i ett fast dokument. Vilken roll som skolan spelar har också belysts i olika sociologiska studier, se t.ex. Axelsson, M och Bunar, N (red) (2006).

28 Axelsson, M och Bunar, N (red) (2006), Hyltenstam, K & Lindberg (red) (2004) Förord.

i svenska som andraspråk. Att på en skola utveckla en medvetenhet och ett reflekterat förhållningssätt i arbetet med dessa elever och dessa frågor bottnar i en långsiktig uppbyggnad av kunskaper och inte minst av tillgång till personal med kompetens i andraspråksutveckling för elever. Därefter handlar det om att kunna ta till vara denna kompetens i en organisering av verksamheten som möjliggör ett så effektivt utnyttjande som möjligt av de kunskaper och erfarenheter som skolan har att tillgå. En ökad samverkan mellan olika kategorier av lärare på skolan, inte minst när det gäller modersmållärare och ämneslärare, men även en samverkan mellan ledning och lärarkollektiv, är nödvändig för att kunna bedriva en mer effektiv verksamhet för och med dessa elever.

För skolor med en lägre andel elever med annat modersmål, där kanske flertalet är andragenerationsinvandrade elever, kan det förefalla ligga långt bort att fokusera eleverna med annat modersmål. Mot bakgrund av en ökande andel andragenerationsinvandrade elever kan det också vara svårt att känna igen och identifiera vilka behov som eleverna egentligen har av t.ex. undervisning i svenska eller svenska som andraspråk. Här kan man lägga märke till att elever med olika bakgrund i svenskan som ett andraspråk i varierande grad i skolmiljön kan framstå som mycket kompetenta i svenska. Forskningen i andraspråk har dock pekat på att en hög kompetens i det vardagligt använda språket inte är tillräckligt när man ser till undervisningen i skolans olika ämnen i de högre årskurserna²⁹. Att elever kan prata obehindrat på rasten hindrar inte att de kan ha stora problem att följa med i undervisningen. Det finns en grundläggande skillnad mellan s.k. vardagskunskap och skolkunskap som förutsätter olika slag av språklig kompetens³⁰. Där svenskan kan framstå mer tydligt som ett andraspråk för elever födda utomlands kan det vara mer dolt när det gäller andragenerationsinvandrade elever.

---

29 Hyltenstam, K och Lindberg, I (2004) Förord.

30 En tydlig skillnad består i att skolkunskapen är mer text/skriftbaserad, och på det sättet kontextoberoende. I vardagskunskap beledsagas språket ofta av handling och med referenser till gemensamma erfarenheter etc. I skolkunskap förväntas språket vara självbärande på ett annat sätt. Skolverket (2008c).

DEL C   Resultatredovisning

I del C sammanfattas studiens huvudsakliga resultat under några gemensamma rubriker i kapitel 5 och 6. I kapitel 5 tas en utgångspunkt i skolans organisering av verksamheten. I kapitel 6 tas en utgångspunkt i skolans elever med hänsyn till deras deltagande i undervisning och skolresultat.

4. Metod

Resultaten baseras på tre olika delstudier som introduceras nedan. Enkät- och intervjustudien genomfördes under 2007. Ett tredje material som studien har använt är ett tidigare insamlat statistiskt material från Göteborgs universitet. Respektive delstudie läggs som fristående bilaga till rapporten.

Enkätstudie

Enkätstudien syftade till att få en bred kartläggning av skolors verksamhet gällande elever med annat modersmål³¹. Enkäten ställdes till skolledningen i samtliga grundskolor i landet med minst tio procent elever berättigade till modersmålsundervisning³². Den skickades ut till 1201 grundskolor³³ och svar inkom från totalt 900 skolor, motsvarande 75 procent av skolorna i undersökningen. Resultaten kan ses som representativa för verksamheten i landets grundskolor³⁴ när det gäller elever med annat modersmål än svenska³⁵.

Främst ställdes frågor om organiserandet av modersmålsundervisning och svenska som andraspråk på skolan men några frågor handlade om förekomsten av studiehandledning och tvåspråkig undervisning. Några frågor avsåg skolans dokumentation och uppföljning av elevernas språk- och kunskapsutveckling och andra frågor ställdes om skolans övriga resurser för dessa elever och eventuella projekt. Rektorerne ombads också ta ställning till olika tänkbara hinder för verksamheten och värdera vad som är viktigast i arbetet med förbättrad måluppfyllelse för denna grupp elever.

Enkätstudien ger som sagt en representativ bild men innebär med nödvändighet en mer ytlig kartläggning av grundskolors verksamhet. Den kvalitativa intervjustudien syftade till att fördjupa och nyansera resultatbilden.

---

31 Enkätstudien finns avrapporterad i "Grundskolors verksamhet för elever med annat modersmål än svenska – resultat från en enkätstudie" (www.skolverket.se/publikationer)

32 Utöver kriteriet på minst tio procent berättigade elever ställdes också krav på ett minsta antal om 20 elever. Vissa friskolor med språklig/etnisk/konfessionell inriktning inkluderades inte i studien då skolans inriktning inte överensstämde med studiens syfte.

33 Ursprungligen omfattade urvalet 1300 skolor. Då enkäten administrerades via webben föll närmare hundra skolor bort, vilket främst berodde på registerinformationens uppdatering. Det handlade t.ex. om att skolenheter hade lagts ner, eller slagits ihop med annan enhet, ändrat namn/adress mm. Ett mindre antal skolor hade särskilda skäl att inte besvara enkäten.

34 I enlighet med studiens avgränsning, dvs. skolor med minst 10 procent berättigade elever osv.

35 En viss bortfallsanalys gjordes i en jämförelse mellan skolorna som hade svarat respektive inte hade svarat på enkäten med avseende på olika bakgrundsförhållanden, t.ex. andel elever berättigade till modersmålsundervisning. Jämförelsen redovisade inte några noterbara skillnader mellan de olika grupperna av skolor.

Intervjustudie

Studien omfattade totalt 13 skolenheter fördelade på fyra kommuner³⁶. En utgångspunkt för valet av skolor var att representera skolor med delvis olika villkor för verksamheten. Det handlade t.ex. om skolor med olika andel elever med annat modersmål³⁷, skolor med olika omgivning³⁸ och skolor med verksamhet för elever i olika årskurser³⁹. Några skolor hade verksamhet för nyanlända elever.

På samtliga skolor intervjuades skolläring. Olika kategorier lärare intervjuades: förskoleklassens lärare, klasslärare för elever i årskurs 1-3, klasslärare för elever i årskurs 4-6, ämneslärare i svenska, svenska som andraspråk och ämneslärare i SO, NO och matematik i årskurserna 6-9. Grupper av elever intervjuades på skolor med elever i de högre årskurserna 6-9. På samtliga skolor utom en intervjuades också modersmåls lärare⁴⁰. Intervjuerna fokuserade på skolornas verksamhet för elever med annat modersmål⁴¹. Det handlade om undervisningens organisering – modersmålsundervisning, svenska som andraspråk, eventuell anpassning av undervisningen, studiehandledning för elever – och om vad och hur skolorna tänkte och resonerade om verksamheten. Det kunde gälla motiv och bakgrunder, principiella ställningstaganden, nyvunna insikter, grundade erfarenheter mm. Det handlade också om skolans resurser, t.ex. lärarkompetens och skolans elevpopulation.

Statistiskt material (UGU)

Denna delstudie syftade till att försöka belysa möjliga effekter av deltagande i modersmålsundervisning och i svenska som andraspråk. Det material som studien har använt är det s.k. UGU-materialet⁴². Materialet är unikt såtillvida

---

36 Intervjustudien finns avrapporterad i ”Grundskolors verksamhet för elever med annat modersmål än svenska – sammanställning av en intervjustudie” (www.skolverket.se/publikationer)

37 En kategori skolor har mellan 15 – 25 % elever berättigade till modersmålsundervisning, andra skolor har fler än 50 % berättigade elever och någon skola har ca 30-35 % berättigade elever.

38 Skolor i storstad/förortskommun, landsbygdskommun, medelstor stad i olika delar av landet.

39 Hela F-9 skolor, skolor med enbart elever i lägre årskurser (F-5) resp. skolor med enbart elever i högre årskurser (6, 7-9).

40 På en skola var modersmåls lärarna tveksamma till intervjun och valde att inte delta i studien.

41 Sammanlagt genomfördes ett sextioal intervjuer där flertalet genomfördes som gruppintervjuer. Varje intervju omfattade ca en och en halv timme. Intervjuerna bandades och skrevs ut.

42 Materialet är ett longitudinellt material som härrör från ett forskningsprojekt, UGU (Utvärdering Genom Uppföljning) vid pedagogiska institutionen vid Göteborgs universitet. Analysen av materialet finns redovisad i ”En uppföljande studie av en kohort elever i grundskolans årskurs 3 till årskurs 9 (UGU-87) (www.skolverket.se/publikationer).

att det följer en årskull elever i grundskolan från årskurs 3 t.o.m. årskurs 9⁴³. Eleverna befann sig i årskurs 3 vårterminen 1997 och lämnade skolan vårterminen 2003. Förutom årliga skoladministrativa data, med bl.a. uppgifter om deltagande i undervisningen, inrymmer materialet också enkätsvar från eleverna när de befann sig i årskurs 9 och uppgifter om deras skolprestationer, bl.a. betyg och meritvärde i årskurs 9. Viss registerinformation finns kopplad till eleverna gällande deras bakgrund, t.ex. migrationsbakgrund och föräldrarnas utbildnings- och yrkesnivå.

---

⁴³ Materialet är insamlat som ett av flera som följer en elevkohort genom grundskolan. Det material som här använts gäller för elever som gick i årskurs 3 vårterminen 1997, en majoritet av eleverna är födda 1987.

5. Grundskolans verksamhet för elever med annat modersmål

Kapitlet inleds med en redovisning av undervisningens organisering för dessa elever med annat modersmål i landets grundskolor. Det handlar om modersmålsundervisning, svenska som andraspråk och om studiehandledning. Avsnittet baseras främst på enkätundersökningen, men till del även på genomförda intervjuer och på resultat från den statistiska uppföljande studien. I slutet av kapitlet analyseras de besökta skolornas verksamhet i sin helhet för eleverna med annat modersmål. Frågan ställs vad som karakteriserar skolorna som har en mer utvecklad strategi för verksamheten och vad som å andra sidan ligger bakom en mer passiv hållning för en del av skolorna när det gäller eleverna med annat modersmål.

Modersmålsundervisning

Modersmålsundervisning regleras i grundskoleförordningen. Enligt förordningen är kommunen skyldig att erbjuda eleven modersmålsundervisning. För elevernas del är undervisningen villkorad. Det handlar dels om att modersmålet ska utgöra ett dagligt umgängesspråk för eleven och dels att eleven ska ha grundläggande kunskaper i modersmålet. Det räcker alltså inte att eleven har en eller båda föräldrar som har ett annat modersmål än svenska. Modersmålsundervisningen får inte omfatta mer än ett språk för en elev.

Några omständigheter medger för kommuner att inte erbjuda modersmålsundervisning. Det gäller om det inte finns lämplig lärare och om det finns mindre än fem elever i kommunen som önskar undervisning i ett visst modersmål. Om undervisningen anordnas utanför timplanebunden tid har elever rätt till undervisning i sammanlagt högst sju läsår, om det inte finns särskilda behov som motiverar undervisning i fler år.

För elever i nationella minoritetsspråk (samiska, finska, meänkieli, romani chib och jiddisch) gäller delvis andra bestämmelser⁴⁴. De har rätt till undervisning även om gruppen är mindre än fem elever och de har också rätt till undervisning i fler än sju läsår, sistnämnda gäller också elever i andra nordiska språk. Elever i de nationella minoritetsspråken omfattas inte heller av kravet att modersmålet ska vara ett dagligt umgängesspråk för eleven, ett undantag också för adopterade barn. Finns det särskilda skäl kan romska elever från utlandet beviljas undervisning i mer än ett språk.

⁴⁴ Här kan nämnas att Sverige har kritiserats av Europarådet för att inte ha gjort tillräckligt för denna undervisning. Skolverket (2006c).

Ansvar och riktlinjer för modersmålsundervisning

Kommunen ansvarar för modersmålsundervisningen i nästan samtliga av de besökta skolorna i studien och i två av tre skolor i enkätstudien. Ansvarsförhållandet innebär för flertalet av besökta skolor att man inte riktigt tycker att undervisningen ligger på ens eget ”bord” och man känner inte heller att man har stor möjlighet att påverka⁴⁵. På flertalet av dessa skolor framträder modersmålsundervisningen som en verksamhet med få beröringspunkter med skolans övriga verksamhet. Förhållandet synliggjordes också mer indirekt i enkätstudien då ett antal rektorer hörde av sig och menade sig ha svårt att svara på enkätens frågor om modersmålsundervisning⁴⁶.

I flertalet fall är det kommunen som har ställt upp riktlinjer för verksamheten. En knapp femtedel av skolorna menar att riktlinjer inte finns. (Tabell 1)

Tabell 1 Andel grundskolor med mål och riktlinjer för modersmålsundervisning på kommunal och/eller på skolnivå (Enkätstudien)

Vilka mål/riktlinjer finns för modersmålsundervisningen?	Antal skolor (n)	Andel av skolor %
Riktlinjer på kommunal/kommundelsnivå	551	61,3
Riktlinjer på skolnivå	54	6,0
Riktlinjer på både kommun och skola	150	16,7
Inga riktlinjer	144	16,0
Totalt	899	100,0

Uppställda riktlinjer handlar i lika hög grad om omfattningen av undervisningen som om undervisningens innehåll och kvalitet. Vanligt förekommande riktlinjer gäller undervisningens placering i förhållande till timplanen eller fastställande av undervisningsgruppens storlek.

Vet skolan vilka elever som är berättigade till undervisningen?

Om en skola känner sig utanför verksamheten, vet man på skolan, och i så fall hur, vilka elever som är berättigade att delta i undervisningen? Även om kommunen ansvarar för anordnandet av undervisningen har den enskilde skolan ett övergripande ansvar för sina elever.

På de besökta skolorna i intervjustudien anges att man får listor från kommunen över vilka elever på skolan som är berättigade till undervisningen.

45 Att modersmålsundervisning inte ingår som en naturlig del i skolans reguljära verksamhet har påtalats i andra studier. Se bl.a. Skolverket (2002).

46 I enkätens följebrev tydliggjordes samtidigt att det var möjligt att samverka med andra om enkätens svar, då skolledning inte förväntades ha kännedom om alla enskilda förhållanden. Inte minst gällde detta frågor om modersmålsundervisningen. Enkäten syftade främst att belysa skolans organisation så väl som möjligt.

Genom enkätstudien framkommer att skolorna vanligtvis har fler än ett sätt att informera sig om vilka elever som har rätt att delta i undervisningen. Det kan handla om att få information från kommunen, eller från tidigare skola/förskola, men också om att skolan själv tar reda på elevers berättigande till undervisning genom klassläraren. Ofta kombineras information från kommun eller tidigare skolenhet med information från respektive klasslärare. Det kan röra sig om att man får en mer grundläggande information på registernivå från kommunen och en mer ”kvalitativ” bild från klassläraren. Klassläraren kan antas komma i kontakt med elevens vårdnadshavare genom föräldramöten, uppföljningssamtal eller motsvarande.

Ungefär var fjärde skola i enkätstudien nämner att en allmän information om rätten till modersmålsundervisning går ut till samtliga vårdnadshavare. I enkäten framkommer också mönstret att skolorna agerar mer aktivt först efter att en ansökan har inkommit från föräldrarna. Ett mindre antal skolor nämner samtal med elev/familj om möjligheter och behov av undervisning i modersmål.

Modersmålslärare beskriver det som en utmaning att få elever/föräldrar att verkligen ansöka om undervisning. Utmaningen kan ses mot bakgrund av den generella bilden i statistiken av varannan elev som deltar⁴⁷.

Elevers möjlighet till undervisning i modersmålet

I vilken utsträckning behovet av modersmålsundervisning kan tillgodoses varierar, men en majoritet av skolorna menar ändå att flertalet elever erbjuds undervisning. (Tabell 2)

Tabell 2 Vilka elever erbjuds modersmålsundervisning? (Enkätstudien)

	Antal skolor (n)	Andel skolor, %
Kan alla elever få modersmålsundervisning?		
I princip samtliga elever	495	59,6
Inte alla elever, men flertalet	264	31,8
Endast vissa elever	68	8,2
Känner ej till/Osäker	4	0,5
Totalt	831	100,0

Skolor där mer än varannan elev har ett annat modersmål erbjuder i något högre utsträckning samtliga berättigade elever undervisning. I skolor med lägre andel elever med annat modersmål (upp till 15 %) är det tvärtom vanligare att enbart vissa av berättigade elever erbjuds undervisning.

⁴⁷ Statistiken redovisar att drygt hälften (ca 54 %) av berättigade elever deltar i undervisningen. Skolverket (2008b).

Elevers deltagande i undervisning

Andelen elever med annat modersmål på skolan ser också ut att ha en faktisk betydelse för deltagandet. I samstämmighet med skolornas redovisning ovan av vilka elever som erbjuds är det en högre andel elever som deltar på skolor där varannan elev har annat modersmål. (Tabell 3)

Tabell 3 Genomsnittlig andel elever i modersmålsundervisning för skolor med olika andel elever med annat modersmål (Enkätstudien)

Skolor med olika andel elever med annat modersmål	Antal skolor (n)	Andel elever med annat modersmål som deltagit i undervisningen under läsåret %
-15 %	228	51,9
15 – 25 %	264	49,6
25 – 50 %	221	59,4
50 % >	162	67,4
Totalt antal skolor	875	56,8

Vilka elever deltar – och hur många år deltar man?

En majoritet av både utlandsfödda elever och andragenerationsinvandrade elever har under minst något läsår i grundskolan deltagit i modersmålsundervisning.⁴⁸ Noterbart är att också närmare en femtedel av eleverna med en svensk och en utlandsfödd förälder⁴⁹ har deltagit i undervisningen. (Tabell 4)

Tabell 4 Andel elever med olika utländsk bakgrund som deltar i modersmålsundervisning vid något tillfälle i grundskolans årskurs 3 – 9. (UGU-materialet)

	Födda utomlands (%)	Födda i Sverige av utlandsfödda föräldrar (%)	Födda i Sverige av en svenskfödd och en utlandsfödd förälder (%)
Undervisats i modersmål	73,8	68,3	18,8
Totalt	(n=617)	(n=681)	(n=929)

Enligt modersmålslärarna är motivationen att delta i undervisningen tydligt kopplad till elevernas ålder. I yngre år är flertalet elever motiverade att delta i undervisningen. Strax innan tonåren konkurrerar andra aktiviteter och eleverna vill i högre grad avbryta undervisningen, vilket de också gör i högre utsträckning alternativt är mer frånvarande. När eleverna kommer in i tonåren är det vanligt att intresset för studierna i modersmål kommer tillbaka. En del elever ser till nytta av ett eventuellt högt betyg i ämnet, men det kan

⁴⁸ UGU-materialet.

⁴⁹ I officiell statistik definieras elever med en svensk och en utlandsfödd förälder normalt som elever med svensk bakgrund. Att eleverna särskiljs och innefattas i denna studie beror på att modersmålsundervisningen innefattar även dessa elever (jmf ovan).

också handla om tonårens sökande efter en identitet. Då blir modersmålet åter viktigt.

Jämförelsevis fler elever i de lägre årskurserna, drygt hälften⁵⁰, deltar i modersmålsundervisningen. Därefter minskar deltagandet kontinuerligt fram till årskurs 6 eller 7 för att sedan bli högre i de senare årskurserna 7 – 9⁵¹. (Ej redovisat i tabell) I genomsnitt deltar eleverna ca tre år i undervisningen, men för utlandsfödda elever är det något vanligare med fler år. (Tabell 5)

Tabell 5 Olika antal år i modersmålsundervisning för elever med olika utländsk bakgrund. Procentandel av elever som har deltagit i modersmålsundervisning. (UGU-materialet)

Antal år ⁵² i undervisning (från årskurs 3–9)	Född utomlands %	Född i Sverige av utlandsfödda föräldrar %	Född i Sverige av en svenskfödd och en utlandsfödd förälder %	Totalt % (n)
1-2 år	36,6	40,1	67,6	43,1 (466)
3-4 år	31,9	33,6	27,7	32,0 (346)
5-7 år	31,5	26,2	4,6	25,0 (270)
Totalt	100,0 (n=448)	100,0 (n=461)	100,0 (n=173)	100,0 (n=1082)

Varför skolor inte kan erbjuda och elever inte vill delta i undervisningen

Modersmåls lärare menar att skäl till att elever/föräldrar väljer att tacka nej till modersmålundervisning kan handla om den tidsmässiga förläggningen av undervisningen. Att undervisning förläggs efter skoltid är negativt då den konkurrerar med elevernas olika fritidsaktiviteter och möjlighet att träffa kompisar. Många elever är också trötta och omotiverade efter skoldagens slut. Ett annat hinder för deltagande menar man handlar om föräldrar som tror att undervisningen i modersmålet inverkar negativt på barnets chanser att lära sig svenska.

När frågan riktas till skolledningen varför elever *inte* kan erbjudas delta i modersmålsundervisning handlar för flertalet skolor och rektorer, i både intervju- och enkätstudie, om för få elever med samma modersmål och/eller om lärarbrist. Kanske är det två sidor av samma mynt, har man inte många elever så finns inte heller så många lärare.

50 Av både utlandsfödda och andragenerationselever i UGU-studien.

51 UGU-studien visar att det i årskurs 9 är 38,1 % av utlandsfödda elever och 28,9 % av andragenerationselever som deltar i modersmålsundervisning.

52 Antal år som redovisas i tabellen utgår ifrån årskurs 3. Det kan mycket väl handla om ytterligare två år i undervisning, eftersom undersökningen inte inkluderar årskurs 1 och 2.

Undervisningens organisering – årskurser, tid och förläggning

Intervjustudien pekade på att förhållanden runt omkring undervisningen, om den anordnas inom eller utanför timplan och inom eller utanför skolan, har betydelse för elevers, alternativt föräldrars, intresse och möjlighet att delta. Frågor om dessa förhållanden ställdes i enkäten till skolledningen.

På de allra flesta skolor bedrivs undervisning i modersmål för elever i respektive årskurs som skolan innefattar⁵³. I genomsnitt handlar det om nio av tio skolor där undervisning anordnas, en något högre andel för de lägre årskurserna och en något lägre andel för årskurserna 7-9. I förskoleklassen förekommer modersmålsundervisning i lägre utsträckning, men det handlar ändå om sju av tio av skolorna i enkätstudien. (Ej redovisat i tabell)

Undervisningen förläggs till största delen utanför timplanen, det framgår både av intervjustudien och av enkätstudiens resultat. (Tabell 6) Några intervjuade modersmåls lärare uttryckte ett missnöje med att undervisningstiden var så begränsad. Man menar att det är svårt att uppnå målen i ämnet utifrån den begränsade tid som fanns till förfogande. Av enkäten framgår att undervisningen normalt begränsas till mellan 40 – 60 minuter per vecka, även om tidsmässiga avvikelser finns både uppåt och nedåt. (Tabell 7)

Till övervägande del förläggs undervisningen på den egna skolan. (Tabell 8) Modersmåls lärare pekade på andra problem med lokaler, där det på några skolor inte fanns en fast lokal för undervisningen. Att lärarna först var tvungna att finna en ledig lokal kan ställas i relation till en arbetssituation som för flertalet av dessa lärare innebär ständiga förflyttningar mellan olika skolor och en undervisning som oftast är förlagd efter ordinarie skoltid.

---

53 I enkäten efterfrågades för respektive skolår F-9 om skolan anordnade modersmålsundervisning innevarande läsår. Om skolan ej omfattade årskursen fanns svarsalternativ 'Ej aktuellt'. Beräkning av hur stor andel skolor som anordnar undervisning per årskurs, baseras på antal skolor som innefattar den aktuella årskursen.

Tabell 6 Andel skolor som förlägger modersmålsundervisningen inom respektive utanför timplanebunden tid (Enkätstudien)

Hur förläggs undervisningen?	Utanför timplanebunden tid	Inom timplanebunden tid	Totalt
F-klass	58,8	41,2	100,0 (n=486)
År 1-3	68,4	31,6	100,0 (n=684)
År 4-6	73,6	26,4	100,0 (n=732)
År 7-9	78,6	21,4	100,0 (n=444)

Tabell 7 Modersmålsundervisningens omfattning för elever i olika årskurser (Enkätstudien)

Omfattning i minuter per vecka	<40 min	40 - 60 min	60 -80 min	>80 min	Osäker/ Vet ej	Totalt
F-klass	15,4	63,3	11,1	2,0	8,2	100,0 (n=539)
År 1-3	5,6	65,0	20,7	3,5	5,2	100,0 (n=694)
År 4-6	4,9	61,4	24,0	5,0	4,7	100,0 (n=738)
År 7-9	4,7	53,0	28,0	7,2	7,2	100,0 (n=472)

Tabell 8 Andel skolor som förlägger modersmålsundervisning på respektive utanför skolan (Enkätstudien)

Var förläggs undervisningen?	På skolan	I lokal utanför skolan	Totalt
F-klass	95,0	5,0	100,0 (n=501)
År 1-3	94,6	5,4	100,0 (n=684)
År 4-6	91,4	8,6	100,0 (n=733)
År 7-9	86,2	13,8	100,0 (n=428)

Sammanställning av undervisningsgrupper

Till stor del planerar modersmålslärarna undervisningen själva, t.ex. gruppindelning. När det gäller frågan om var och när undervisningen ska genomföras samråder man som regel med eleven, elevens föräldrar, men också med lärare och rektor på skolan. Indelningen av elever i undervisningsgrupper styrs av olika principer, som bl.a. kunskapsnivå eller ålder, men också av elevernas schema. Elevgruppen är normalt åldersblandad och oftast handlar det om en

mindre grupp om en till fem elever. En större grupp med fler elever blir vanligare i de högre årskurserna⁵⁴.

Modersmålsundervisning – en verksamhet i marginalen

Rektorerna på de besökta skolorna i studien hade ibland en ganska oengagerad inställning till modersmålsundervisningen. Det tog sig uttryck bl.a. i att både rektorer och lärare var dåligt informerade om vilka av skolans elever som deltog i undervisningen. Modersmålsundervisningen framträdde som lågt prioriterat ute på skolorna. Attityden hör samman med att kommunen ansvarar, till skillnad från skolan själv. Några uttalanden av rektorer får illustrera hur man resonerar ute på skolorna. *”I och med att vi inte har modersmål i vår regi, det är någonting helt annat”(Rektor 1), ”...sedan är det också skillnad från ett arbetsgivarperspektiv den som har ansvarsbördan och modersmål är ingenting som alla läser”(Rektor 2), ”Sedan har ju vi naturligtvis de här vanliga informationsmötena där vi informerar om möjlighet till modersmål och strukturen för. Men att, att gå in och uppmuntra, det skulle ja säga, det ligger inte i vår väg”... ”Men just modersmålet den får vara familjär angelägenhet. Tycker jag i alla fall. Jag har inte haft någon tanke på annat” (Rektor 3).*

Det fanns vanligtvis inga rutiner eller strategier på skolorna för att involvera modersmålslärarna i skolans övriga arbete. Undantag fanns på ett par skolor där lärarna ingick i skolans arbetslag. Modersmålslärarna var annars sällan inbjudan till skolans gemensamma möten, eller deltog i utvecklingsamtal mm, och i mån av att samarbete förekom var det spontant. Inte heller på de skolor där ledningen och andra lärare önskade en ökad samverkan med modersmålslärarna, hade man, med något undantag, kunnat utveckla ett sådant samarbete. De organisatoriska förutsättningarna saknades. Framför allt var problemet att modersmålslärarna i regel inte befann sig på skolorna på samma tider som övriga lärare. En rektor beskrev situationen på skolan: *”Ja det är som jag sade förut då att vi vill ju ha ett större samarbete där vi önskar då, vi har bjudit in de [modersmålslärarna] hit men även vid det mötet så var det ett antal som inte kom då för att de var på någonting annat och så vidare så det är inte så lätt att få till stånd det här, men det är också en sådan sak som vi så länge jag har varit här så har vi pratat om att vi måste försöka förbättra det [samarbetet] och ett första steg då är att ha vi satt här och så tittade vi på praktiska saker det måste fungera vi måste ha ett möte mellan personalen.”*

Modersmålslärarna å sin sida uttrycker också en önskan om ett större samarbete med skolornas övriga lärare. På några skolor hade modersmålslärare och lärare i svenska som andraspråk en viss kontakt. Men det handlade om gemen-

---

54 Enkätstudien.

samma elever och inte om någon mer uttalad strategi för samverkan mellan lärare i modersmål och andra lärare på skolan.

Sammanfattning

Det är kommunen som i flertalet fall har det övergripande ansvaret för modersmålsundervisningen. Detta innebär att skolor ibland kan ha ett mer oengagerat förhållande till undervisningen och ibland är dåligt informerade både vilka elever som omfattas och hur undervisningen bedrivs. En knapp femtedel av skolorna menar att det inte finns några riktlinjer för verksamheten.

Undervisningen förläggs till största delen på skolan men utanför timplanebunden tid. Andelen elever som deltar är störst i de lägre årskurserna och i genomsnitt handlar det om ca tre års deltagande. Modersmålsundervisningen framträder som en verksamhet i hög grad utanför skolans övriga verksamhet och det finns inte mycket samarbete mellan dessa lärare och övriga lärare på skolan.

Studiehandledning

Studiehandledning som verksamhet är tätt sammankopplad till modersmålsundervisning, men regleras under rubrik Särskilda stödinsatser i grundskoleförordningens 5 kap. 2 och 3 §§. Här anges att en elev har rätt till studiehandledning på sitt modersmål om eleven behöver det. Studiehandledning kan även i särskilda skäl omfatta annat språk än modersmålet för invandrade elever⁵⁵. I förordningen tydliggörs dock inte vad som avses med studiehandledning. En oklarhet vad studiehandledning egentligen innebär är också något som framkommer i intervjustudien.

Förekommer studiehandledning?

På flertalet av de besökta skolorna används studiehandledning ganska sparsamt. Det förekommer i störst utsträckning på skolorna som har en högre andel nyanlända elever och det är också främst till denna elevgrupp som handledning erbjuds. På ett antal skolor menar man att studiehandledning inte har "slagit igenom" ännu och i en av kommunerna framhåller man att det finns en brist på information om vad studiehandledning betyder.

Andra skäl som framhålls är ekonomiska. Någon kommun har begränsningar för hur mycket studiehandledning elever kan få och ibland är det

---

⁵⁵ Gällande elever som innan ankomst till Sverige har undervisats på annat språk än modersmålet.

tidsbrist hos modersmållärare på det aktuella språket som begränsar studiehandledningen. Modersmållärare i kommunerna kan både ha undervisning och studiehandledning. På en del skolor är det svårt att ”få loss” lärare för studiehandledning då de är inbokade för undervisning. I den kommun i intervjustudien där kostnaden för studiehandledning ligger på skolorna själva tycks detta hämma användandet av studiehandledning.

Det framkommer också att lärare kan vara dåliga på att ta initiativ till att beställa studiehandledning, vilket kan handla om en oklarhet i vem som har ansvaret för detta.

Uttalanden från skolorna tyder på att studiehandledning reserveras för de svagaste eleverna och inte ges till elever som man menar har kommit längre i sin språkutveckling. Några lärare menar att fler elever än de som idag har tillgång till studiehandledning har ett behov av handledning.

Nästan två tredjedelar av enkätstudiens skolor erbjuder studiehandledning. Det är mer förekommande på skolor med över 50 procent elever med annat modersmål, där nio av tio skolor erbjuder eleverna studiehandledning. Detta kan jämföras med fyra av tio skolor med färre än 15 procent elever i motsvarande elevgrupp. Studiehandledning förekommer både som separerad från och som integrerad med annan undervisning. Man kan notera att nästan två av tio rektorer på skolor med låg andel elever med annat modersmål är osäkra på hur den bedrivs.

På två av tre skolor som erbjuder studiehandledning handlar det om ungefär var tionde elev med annat modersmål⁵⁶. Om det låga utnyttjandet beror på brist på resurser eller på ett litet behov av studiehandledning vet vi inte. Med utgångspunkt från intervjustudien kan man dock misstänka att resurserna inte alltid finns i tillräcklig utsträckning⁵⁷.

Av intervjustudien framkommer att behovet av studiehandledning är störst i ämnena SO, NO och i matematik. I de fyra besökta kommunerna handlar det om en 40-minuters lektion en till två gånger i veckan, men nyanlända elever i förberedelseklass ges mer tid.

Det finns problem både med samarbete och med kunskapsgrund för studiehandledningen visar besöken på skolorna. På en del skolor framskymtar också en viss tveksamhet om nyttan och kvalitén på studiehandledningen. Som regel hjälper läraren i studiehandledning till med att översätta ämnesord eller förklara ämnet mer utförligt för att möjliggöra bättre förståelse. Ibland samordnas handledningen med ämnesundervisning genom att man arbetar med ett gemensamt tema. Sammantaget brister det dock i samarbetet kring studie-

---

56 Enkätstudien

57 Dock framgår det inte alltid explicit att det är brist på resurser för studiehandledning. Det antyds när man t.ex. säger att ”studiehandledning måste marknadsföras”, det är inte ”etablerat” osv. Ibland har rektorer och lärare olika uppfattningar om behovet av studiehandledning.

handledningens innehåll. Ofta är det svårt för ämneslärare att hitta tid att sätta in studiehandledarna i ämnet och i vad eleverna för tillfället håller på med och behöver förstärkning i. En del lärare pekar också på att modersmållärare kan ha bristande möjligheter att studiehandleda i och med att de många gånger saknar ämnesutbildningen, t.ex. i NO. Erfarenheterna är ändå övervägande positiva menade lärare med erfarenhet av elever i studiehandledning. Man pekade på tydliga positiva effekter för elevernas kunskapsbildning i ämnet och önskade att studiehandledningen kunde omfatta fler elever.

Sammanfattning

På de besökta skolor bedrivs studiehandledningen på sparlåga, bl.a. handlar det om en okunskap om vad studiehandledning egentligen betyder och men också om ekonomi och övriga bristande resurser för verksamheten. Enkätstudien pekar på att en högre andel av eleverna erbjuds studiehandledning på skolor med högre andel elever med annat modersmål. Lärare har positiva erfarenheter av studiehandledning när det gäller dess effekter på elevers ämneskunskaper. Men studiehandledning förutsätter inte enbart kunskaper i modersmålet utan viss kompetens i ämnet som studiehandledningen omfattar. Samarbetet brister mellan ämneslärare och modersmållärare som ger studiehandledningen.

Svenska som andraspråk

I grundskoleförordningen fastslås att undervisning i svenska som andraspråk ska, *om det behövs*, anordnas för elever med annat modersmål än svenska. Till gruppen elever hör också invandrade elever som har svenska som huvudsakligt umgängesspråk med en eller båda vårdnadshavare samt elever med svenska som modersmål som har tagits in från skolor i utlandet. Det är rektor som beslutar om undervisning ska anordnas för elever. Förordningen slår också fast att undervisningen ska anordnas *istället för* undervisning i svenska. Utöver denna undervisning i ämnet kan svenska som andraspråk anordnas som språkval, elevens val och/eller skolans val⁵⁸.

Vilka elever deltar och på vilka grunder?

Skolans beslutsgrunder...

Rektor avgör för vilka av skolans elever som svenska som andraspråk ska anordnas. En bedömning av elevernas muntliga och skriftliga produktion

---

58 Rapportens kursiveringar.

ligger som underlag för beslutet. Så ser det ut på tre av fyra grundskolor och på samtliga 13 besökta skolor används olika typer av test för bedömningen av elevernas språkliga nivå.

Men beslutet om deltagande i undervisning i svenska som andraspråk involverar också ofta föräldrar och elever. På de besökta skolorna var det i regel svårt att bestämma att elever skulle läsa svenska som andraspråk om man inte hade eleven/föräldrarna med sig. Enkätstudien styrker mönstret av föräldrar och elever som del i beslutet, och förstärker också bilden av ett beslut som ofta utgörs av en sammanvägning av olika överväganden. För något fler än var tionde skola gäller t.ex. en policy på skolan att samtliga elever med annat modersmål *ska* delta i svenska som andraspråkundervisning. Men även på skolor med en generell policy om deltagande uppger ett antal skolor att de tar in föräldrars och elevers önskemål i beslutet⁵⁹. (Tabell 9)

Här kan man konstatera att rektor enligt förordningen rent formellt kan besluta efter vilken kursplan som eleven ska studera svenska, oavsett vad elev/föräldrar anser. Samtidigt har skolan och rektor ett långtgående ansvar att förklara och motivera för elever och föräldrar vilken undervisning som erbjuder den bästa pedagogiska lösningen för eleven. Just detta ansvar att motivera och förklara kan ses som en möjlig förklaring till bilden av skolorna i enkätstudien hänsyn till elevers och föräldrars önskemål som del i beslutet. Däremot kan man säga att förordningen ger mer mandat åt skolans beslutsgrunder än vad som framträder ur intervjustudien, där skolor pekar på elevers och föräldrars godkännande som mer eller mindre nödvändiga förutsättningar för ett ställningstagande om elevers deltagande i svenska som andraspråk.

Tabell 9 Olika sätt att avgöra vilka elever som enligt skolan bör läsa svenska som andraspråk (Enkätstudien)

Olika principer att avgöra vilka elever som bör läsa svenska som andraspråk	Andel skolor som tillämpar respektive sätt (%)
Skolpolicy – alla elever med annat modersmål ska läsa Svenska som andraspråk	15,1
Alla elever med annat modersmål <i>erbjuds</i> läsa Svenska som andraspråk	32,7
Utifrån en bedömning av elever med annat modersmåls muntliga/skriftliga produktion	74,0
Utifrån en bedömning av <i>samtliga</i> elevers muntliga/skriftliga produktion	14,8
Utifrån föräldrars/elevers önskemål	37,0
Annat	3,0

59 Fler än åtta av tio skolor menar att eleven/elevers föräldrar avgör i slutänden. Vill man inte delta i svenska som andraspråk, även om skolan rekommenderar det, kan man alltså i flertalet skolor gå in i svenskundervisningen.

På besökta skolor reserveras undervisningen ofta i praktiken för de allra svagaste eleverna, eller som en skola uttryckte det, för "IG-eleverna". Detta uttrycktes explicit på ungefär hälften av besökta skolor men det framgår mer indirekt på fler av skolorna. Det är också endast var tredje grundskola som menar att *alla* elever med annat modersmål *erbjuds* delta i undervisningen i svenska som andraspråk. (Tabell 9)

Elever som når upp till en viss nivå i de test⁶⁰ man gör på de besökta skolorna får läsa svenska. De som inte når upp till den fastställda nivån undervisas i svenska som andraspråk. Men inte alla elever som bedöms ligga på nivå för svenska som andraspråk erbjuds undervisning i ämnet. Att dessa elever istället läser svenska beror delvis på en brist på resurser. Det menar åtminstone lärarna i svenska som andraspråk, även om inte alltid i enlighet med rektors uppfattning.

På skolor där fler än varannan elev har annat modersmål är det (i jämförelse med tabell 9) dubbelt så vanligt att ha en policy att alla elever deltar i undervisningen och hälften så förekommande att väga in föräldrars och elevers önskemål i beslutet. På denna typ av skolor deltar ungefär åtta av tio elever i undervisningen i svenska som andraspråk, att jämföras med fyra av tio elever på skolor med en lägre andel (<25 %) elever med annat modersmål⁶¹.

...och elevernas bakgrund

Vilka elever deltar då i undervisningen i svenska som andraspråk? För elever som lämnade grundskolan vårterminen 2003 finns relativt tydliga mönster, sett såväl till deras migrationsbakgrund som till deras sociala familjebakgrund⁶².

En majoritet av elever födda utomlands, åtta av tio, deltar i svenska som andraspråkundervisning och andelen är högre ju senare man anlände landet⁶³. Ungefär sex av tio elever födda i Sverige av utlandsfödda föräldrar deltar i undervisningen.

Främst för de utlandsfödda eleverna, men även för andragenerationsinvandrade elever, är det jämförelsevis fler från ett annat nordiskt land eller ett europeiskt land som inte deltar i undervisningen. För andragenerationseleverna finns en annan faktor som spelar roll, nämligen föräldrarnas utbildningsnivå och yrkesposition. Det är jämförelsevis fler elever från lågutbildade hemmiljöer och hem där föräldrarna har lägre yrkesposition som läser svenska som andra-

---

60 I flertalet skolor handlar detta om s.k. performansanalys.

61 Detta framgår i registerstatistik som tillförts skolorna i undersökningen.

62 Analyser i UGU-materialet.

63 Här får man komma ihåg att materialet endast innefattar elever som anlände senast t.o.m. årskurs 3.

språk. En högre social bakgrund bland andragenerationsinvandrade elever indikerar istället att eleven följer kursplanen i svenska.

Deltar även elever med svensk bakgrund i svenska som andraspråk?

I officiell statistik kan man bl.a. utläsa att även elever med svenskt modersmål deltar i undervisning i svenska som andraspråk. En dryg femtedel (ca 22 %) av enkätstudiens skolor uppger att undervisningen även innefattar elever med svenskt modersmål. I genomsnitt handlar det om att ca 15 procent av eleverna i undervisningsgruppen har svensk bakgrund, men på två av tio av dessa skolor handlar det om mer än varannan elev. Svarsmönstret erbjuder ingen självklar tolkning även då frågan är tydligt ställd i enkäten. Förordningen anger möjligheten för elever som tas in från utlandsskolor att delta i undervisningen, men det kan knappast handla om så många. Analys av det statistiska materialet redovisar att ca 5-6 procent av eleverna som deltar i undervisningen har en förälder som är utlandsfödd och en förälder som är född i Sverige⁶⁴. Även om dessa elever räknas som svensk bakgrund i officiell statistik kan det naturligtvis finnas en skillnad mellan elevers språk i hemmet, om man har en eller bägge föräldrar födda i landet, om man ser till enskilda familjer. En alternativ förklaring till skolornas val att även inkludera elever med svenska som modersmål i undervisningen är, som vi ska se i kommande text, att skolor ser undervisning i svenska som andraspråk som stödundervisning för allmänt svagpresterande elever.

Skolors anordnande av undervisning och elevers deltagande i olika årskurser

Ungefär nio av tio skolor anordnade undervisning i svenska som andraspråk i årskurserna 1- 6 och åtta av tio för årskurserna 7-9⁶⁵. Att inte anordna undervisning handlar för flertalet av dessa skolor om för få eller inga elever med behov. Drygt var tionde skola uppger brist på lärare eller ointresse från elever/föräldrar som skäl. Andel elever som deltar sjunker tydligt för respektive år i skolan. Det gäller för både utlandsfödda elever och andragenerationselever⁶⁶.

Varför deltar man inte i undervisningen – en fråga om status?

Utöver de faktorer som ovan redovisats ha betydelse för elevers deltagande i undervisningen finns en annan faktor som ofta förs fram som ett problem,

---

64 UGU-materialet.

65 Avseende läsår 2006/07.

66 Analyser i UGU-materialet: För utlandsfödda elever: 21,9 % i årskurs 9 och 65,7 % i årskurs 3, För andragenerationsinvandrade elever: 17,4 % i årskurs 9 och 46, 8 % i årskurs 3.

nämmligen ämnets status⁶⁷. Det kan vara bl.a. detta förhållande som kommer till uttryck i skolors hänsyn till elevers och föräldrars syn i beslutet om eleven ska delta eller inte delta i svenska som andraspråkundervisning.

Flertalet besökta skolor i intervjustudien redovisar stora problem när det gäller ämnets status hos elever och föräldrar, i synnerhet handlar det om elever i de senare årskurserna 7- 9. Nästan samtliga av de besökta skolorna har erfarenheter av elever och föräldrar som motsätter sig beslutet att delta i svenska som andraspråkundervisningen. Man beskriver flera orsaker till detta problem. Det kan bl.a. handla om att eleverna känner sig utpekade och uppfattar att man missar något i förhållande till andra elever (som deltar i svenska)⁶⁸. Ämnet uppfattas inte som likvärdigt med svenskämnet⁶⁹.

På några skolor i studien har man lyckats med att förbättra bilden av ämnet, om än inte helt att vända på den. På dessa skolor har man aktivt arbetat för att informera mycket om ämnet, hur det är tänkt, om undervisningens organisering, och inte minst viktigt, hur elevernas kunskaper bedöms. På skolor med högre andel elever och där många elever deltar i undervisningen är det lättare att argumentera för ämnet, och lättare för elever att acceptera undervisningen. På skolorna i intervjustudien där man hade satsat en del på undervisningen i svenska som andraspråk och bedrev den som ett eget ämne, beskriver eleverna fördelarna med att delta i denna undervisning, istället för i svenska. *”Jag får bra hjälp här om jag inte fattar, jag vill gå på svenska A.[svenska som andraspråk]”* (Elev årskurs 6-9) *”...har man ett språk man behöver ha hjälp med så hjälper hon eller han [läraren]och i fall man har vanlig svenska så måste man göra den uppgiften själv utan att få hjälp så det är lite bättre så här.”* (Elev årskurs 6-9) Att eleverna tycker det är bättre att läsa svenska som andraspråk har inte alltid att göra med att undervisningen är lättare, men det har bl.a. att göra med undervisningsgruppens storlek. *”Nej det är inte lättare.”* [att läsa svenska som andraspråk] (Elev årskurs 6-9). En annan elev lägger till: *”Alltså man får hjälp, man får mycket hjälp för att i klassen med de andra, de är många. Man får inte så mycket hjälp som man vill. Nu [i svenska som andraspråksundervisningen] är vi fyra stycken och om man behöver hjälp får man så mycket man vill.”* (Elev årskurs 6-9)

---

67 Myndigheten för Skolutveckling (2004).

68 Haglund (tidigare Johansson) i Hyltenstam & Lindberg (Red.) (2004) som skriver om flerspråkighet och identitet diskuterar skolans ”neutralisering av olikhet” som får som konsekvens att elever (med annat modersmål) betonar det svenska språket och en homogen svensk referensram som det enda rätta och naturliga.

69 I Ing-Marie Parszyk’s (1999) avhandling beskrivs detta förhållande där elever med utländsk bakgrund å ena sidan är glada för undervisningen i svenska som andraspråk, för att de förstår, hänger med, och att de är en mindre grupp, men å andra sidan refererar till den andra svenskan som ”riktig svenska”.

Hur organiseras undervisningen i svenska som andraspråk?

Intervjustudien visade att skolor ofta organiserar svenska som andraspråk som stödtimmar till undervisningen i svenska och att eleverna deltar både i svenska och svenska som andraspråk. Det varierar i dessa fall hur många timmar som eleverna får i svenska som andraspråk. Denna form av organisering är dominerande i årskurserna 1-5 och är generellt vanligare i skolor med låg andel elever med annat modersmål.

På de besökta skolorna i studien undervisades svenska som andraspråk företrädesvis som egen grupp, även om det på ungefär hälften av skolorna också förekom integrerad undervisning. På skolor med årskurser 1-5 där undervisningen integrerades var gränserna mellan ämnena ”flytande”. Det gjordes inte någon tydlig uppdelning mellan undervisningen i svenska eller i svenska som andraspråk och eleverna tillhörde inte det ena eller det andra ämnet.

När undervisningen i svenska som andraspråk organiseras i form av stödtimmar varierade det både vilken kursplan man undervisades utifrån och bedömdes utifrån. Eftersom eleverna följde undervisningen i bägge ämnena kunde de bli bedömda i antingen det ena, eller i det andra, eller i båda ämnena. För elever i årskurs 8 eller 9 där betyg skulle sättas förekom det att lärarna först inför betygssättningen bestämde vilken ämne eleverna skulle bedömas i.

För elever i årskurserna 6 - 9 organiseras svenska som andraspråk i flertalet besökta skolor som ett eget ämne. Även så varierar det hur man lägger upp undervisningen. Oftast handlar det om undervisning i egen grupp, men i de fall när undervisningen bedrivs inom ramen för klassen har läraren kompetens i bägge svenskämnen och/eller arbetar eleverna med sitt svenska som andraspråksmaterial på lektionen i svenska.

På tre av fyra grundskolor undervisas svenska som andraspråk särskilt från men parallellt med svenskundervisningen. (Tabell 10)

Tabell 10 Organisering av undervisningen i svenska som andraspråk för skolor med olika andel elever med annat modersmål (Enkätstudien)

	Skolor med olika andel elever berättigade till modersmålsundervisning				Total
	<15%	15-25%	25-50%	>50%	
Inom klassens ram, dvs tillsammans med de elever som läser svenska	11,0%	17,9%	18,2%	51,6%	23,3%
I en egen undervisningsgrupp vilken undervisas parallellt med elever som läser svenska	89,0%	82,1%	81,8%	48,4%	76,7%
	100,0% (n=172)	100,0% (n=218)	100,0% (n=198)	100,0% (n=153)	100,0% (n=741)

Den variation som finns mellan skolorna i enkätstudien härrör främst från skolans *andel elever med annat modersmål*. För nio av tio skolor med låg andel elever med annat modersmål undervisas eleverna i svenska som andraspråk i egen undervisningsgrupp. På skolor där minst varannan elev har ett annat modersmål är det lika vanligt att bedriva undervisning inom klassens ram som att undervisa eleverna i egen grupp särskilt från andra. (Tabell 10)

På vilken grund man som skola med hög andel elever med annat modersmål väljer att förlägga undervisningen inom ramen för klassen förklaras inte av enkätundersökningen. Men det skulle det kunna handla om lärarresurser – med utbildade och flera lärare i klassen kan undervisningen vända sig till elever med olika behov och åtminstone tänkbart omfatta en undervisning efter två kursplaner i samma klassrum. Andelen elever med annat modersmål är också väsentligt högre än vad enkätens kategorisering på minst 50 % elever anger. Och för en del av skolorna handlar det nästan uteslutande om elever med annat modersmål⁷⁰. På sådana skolor är det inte orimligt att tänka sig att undervisningen i klassen snarast definieras som undervisning i svenska som andraspråk, och inte som undervisning efter kursplanen i svenska.

Om undervisningen – något om innehåll, resurser och samverkan

Studien har inte fokuserat mer innehållsliga aspekter i undervisningen – skolans organisering av verksamheten har varit i fokus. Men något finns att hämta från studiens resultat, och då främst från de 13 skolor som besökts.

På flertalet av de besökta skolorna pekar man på en brist på lärartid för undervisningen i svenska som andraspråk. Det kan bl.a. höra ihop med att undervisningen i svenska som andraspråk bedrivs som stödtimmar till undervisningen i svenska, och inte som ett eget ämne med lika mycket timmar och likvärdigt med svenskämnet. När svenska som andraspråk i praktiken är stödundervisning väljer skolan i vilken omfattning detta stöd ska ges utifrån de resurser man har. Detta resulterade ofta i att den huvudsakliga läraren i svenska som andraspråk höll i denna stödundervisning och att kompetens som fanns bland andra lärare inte utnyttjades.

Generellt för landets grundskolor med hög andel elever med annat modersmål undervisar i genomsnitt fyra lärare medan det i regel handlar om en lärare på skolor med låg andel elever med annat modersmål⁷¹. Ser man till lärarnas formella utbildningsbakgrund är det i sju av tio fall frågan om en ämnesut-

---

70 Genomsnittlig andel för skolorna är ca 75 % och för motsvarande en fjärdedel av skolorna handlar det om åtta av tio elever.

71 Enkätstudien.

bildning i svenska som andraspråk, ungefär lika fördelat på en kortare (5-20 p) som en längre utbildning (>20 p). I knappt två av tio fall har lärare inte någon formell ämnesutbildning och för resterande dryga tiondelen handlar det om en bakgrund som speciallärare eller specialpedagog.

I de besökta skolorna var det inte vanligt att lärarna i svenska som andraspråk involverades mer aktivt i annan undervisning eller ens att man planerade undervisning ihop med andra lärare. Däremot fanns bilden av samarbete, och då ofta på lärares eget initiativ. Här förekom bl.a. samarbete mellan speciallärare och lärare i svenska som andraspråk. Nästan varannan skola i enkätstudien menade att undervisande lärare i svenska som andraspråk i hög grad involverades i specialundervisningen⁷².

I förskoleklassen och för elever i de lägre skolåren fokuserades ordlekar, ramsor och andra lekar som tränar språket. För elever i äldre år kunde undervisningen handla om att arbeta med olika typer av text. Ofta användes bilder för att underlätta förståelsen av det skriftliga. Eleverna tränades i att använda språket för att kunna uttrycka sig, och lärarna hade ofta ett visst överseende med formella fel i elevtexterna. Man arbetade också med ord och begrepp som förekom i undervisningen i andra ämnen och ibland användes även andra ämnens läroböcker.

Den mindre undervisningsgruppen förs fram som positivt med större möjlighet att tala, diskutera och, inte minst, att fråga om sådant man som elev inte förstår. Att få mer tid på sig framhålls generellt som viktigt.

Synen på svenska som andraspråk – eget ämne eller stödundervisning?

Med några enstaka undantag finns det på samtliga av studiens besökta skolor en syn på svenska som andraspråk som ett stödämne, snarare än som ett ämne likvärdigt med svenskämnet. Detta märks självfallet tydligast på skolor där ämnet är organiserat som stödundervisning. Här deltar eleverna ofta helt eller delvis i den vanliga svenskundervisningen men går iväg och läser svenska som andraspråk på andra timmar. Men även på skolor där eleverna undervisas i svenska som andraspråk som ett eget ämne betraktas ämnet för det mesta som en tillfällig insats. Det handlar om att elever kan avancera från en undervisning i svenska som andraspråk till en undervisning i ämnet svenska. Här framträder en syn på ämnena som en progression i kunskaper i svenska – en A och en B-kurs, nivågruppering skulle man också kunna beskriva det som. En

---

72 Skillnaden mellan enkätstudiens resultat och de besökta skolornas bild av deltagande i annan undervisning kan handla om att man som intervjuad lärare inte i första hand tänker på specialundervisning i denna fråga. I enkätfrågan togs specialundervisning upp explicit som ett alternativ.

lärare resonerar: "...En del elever de går ju framåt väldigt snabbt och... vi har ju läsförståelsetest med jämna mellanrum och klarar dem det väldigt bra och de, man samtalar med dem och hemmet att nu är det dags att gå över i vanlig svenska", "...det är inte någonting som är statistiskt nu säger vi nu hamnar du i svenska som andraspråk i fyra år så är det inte." (Lärare i svenska/svenska som andraspråk)

Olika uttalanden om bristen på resurser (lärartimmar) för svenska som andraspråkundervisningen gör att det ligger nära till hands att tro att skolor av resursskäl gärna ser att elever som har nått en hög nivå i sin språkutveckling går över till svenska. Samtidigt är kanske detta också ofta något som eleverna önskar att få göra. På många skolor menar man att det endast är de svagaste eleverna som kan erbjudas svenska som andraspråk. "För vad vi kan ge nu i och med att vi har så lite resurser är de som är i akut behov som man säger. Vi når aldrig eleverna som skulle kunna få VG eller MVG." [i svenska som andraspråk] (Lärare i svenska)

Sammanfattning

Studien redovisar en bild av undervisningen i svenska som andraspråk som en stödundervisning, ofta riktad till gruppen svagpresterande elever. Det handlar om extra timmar till undervisningen i svenska. För elever i de senare årskurserna deltar man oftare antingen i svenska som andraspråk eller i svenska. Här avspeglas dock en nivågruppering av eleverna och en syn på ämnet som en tillfällig passage till undervisning i ämnet svenska. När man har kommit upp i en viss nivå i undervisningen i svenska som andraspråk går man över till undervisningen i svenska. Resultaten indikerar att det ibland handlar om ekonomi och brist på resurser där elever puttats över till undervisning i svenska fast de egentligen skulle behöva en undervisning i svenska som andraspråk. För elever i de lägre årskurserna är gränserna ofta mer flytande mellan undervisning i svenska och i svenska som andraspråk.

Ämnet har låg status vilket reflekteras i föräldrars och elevers syn på ett deltagande i undervisningen. På skolor med en högre andel elever med annat modersmål deltar fler elever i undervisningen. Här finns en tydligare hållning från skolan, ibland uttryckt som en generell policy att alla elever med annat modersmål deltar i undervisningen. Åtta av tio utlandsfödda elever och sex av tio andragenerationsinvandrade elever deltar i undervisningen. Men även elever med svenskt modersmål ingår i undervisning på en dryg femtedel av landets grundskolor. En möjlig tolkning är just att det mer generellt handlar om en stödundervisning och nivågruppering av elever under rubriken svenska som andraspråk.

Vad kan och gör skolan – en bild av 13 skolors verksamhet

I detta avsnitt fokuseras de besökta skolornas sammantagna verksamhet som en helhet. Här lyfts framför allt verksamheten på de skolor som har ett mer medvetet perspektiv på de flerspråkiga eleverna fram. En verksamhet som mer eller mindre starkt kontrasterar den generella bilden av skolors verksamhet i föregående avsnitt.

En varierad verksamhet med varierande betingelser

Både kunskap, medvetenhet och förhållningssätt till gruppen elever med annat modersmål varierar på de besökta skolorna. Ungefär halva gruppen skolor kan sägas ha ett jämförelsevis mer medvetet perspektiv när det gäller språk- och kunskapsutveckling för elever med annat modersmål. Perspektivet slår i viss utsträckning också igenom i verksamheten. Det går dock inte att säga att någon av skolorna fullt ut har genomfört en organisation eller har en verksamhet som enligt forskningen på området är den mest gynnsamma för flerspråkiga elever⁷³. En sådan skolmiljö karaktäriseras i högre grad av en samverkan på alla nivåer kring de flerspråkiga eleverna och en integrering av språk- och ämnesundervisningen. Vägen dit är lång för de flesta av skolorna i studien.

Så tillvida har skolorna med en mer utvecklad verksamhet olika styrkor och svagheter när det gäller verksamheten för elever med annat modersmål. I gruppen skolor med en mindre utvecklad verksamhet finns det exempel på skolor med delvis goda förutsättningar, t.ex. lärare med svenska som andraspråkskompetens, där detta inte ger speciellt mycket avtryck i verksamheten.

Skolor med utgångspunkt i en flerspråkig elevgrupp

Skolorna i studien som har en mer utvecklad verksamhet tar i högre grad än de andra sin utgångspunkt i att elevgruppen är flerspråkig snarare än att de uppfattar flerspråkigheten som något avvikande. Ett mer medvetet perspektiv och mer av en helhetssyn på dessa elever framkom i intervjuer med skolledningar och olika lärarkategorier, men också i vad man gjorde på skolan⁷⁴.

På dessa skolor fanns en större mångfald av lösningar riktade till eleverna med annat modersmål. Det kunde handla om olika projekt som syftade till att stödja elevernas utveckling men det handlade också om olika mindre lösningar

---

73 Se t.ex. Bunar och Axelssons inledning i Axelsson, M och Bunar, N. (red) (2006) samt Förord och Axelsson, M i Hyltenstam K, & Lindberg, I, (red) (2004).

74 Jämför resonemanget i Myndigheten för skolutveckling, (2004) om att se flerspråkiga elever antingen som en resurs eller som en belastning. På skolorna med en mer utvecklad verksamhet såg man snarare eleverna som en resurs än som en belastning.

och försök att utnyttja befintliga resurser för de behov som fanns. Flertalet skolläringar hade fått kompetensutveckling i mångfaldsfrågor och i flera fall hade lärare fått utbildning inom området. Exempelvis hade många av lärarna utbildats i svenska som andraspråk för att denna kompetens skulle användas i arbetet, även i andra ämnen än svenska som andraspråk. Svenska som andraspråk hade förhållandevis hög status och det fanns också en medvetenhet om modersmålsundervisningens betydelse, även om undervisningen i modersmål av olika anledningar ofta var marginaliserad även på dessa skolor.

Ovannämnda förhållanden kan sägas vara gemensamma för gruppen skolor med en mer utvecklad verksamhet. Gemensamt för dem är också att de alla är skolor med förhållandevis stor andel elever med annat modersmål. På alla utom en skola⁷⁵ hade minst varannan elev utländsk bakgrund⁷⁶. Typiskt för dem är dock också att de inte fullt ut har utvecklat sin verksamhet med de flerspråkiga eleverna i fokus utan de har utvecklat delar av verksamheten utifrån de förutsättningar som funnits. Detta beskrivs närmare i det följande.

En undervisning med hög status – svenska som andraspråk

Undervisningen i svenska som andraspråk fungerade förhållandevis bra på skolorna med en mer utvecklad verksamhet, framför allt på några av dem. Bland annat handlade det om en stark tilltro till undervisningen, inte bara bland skolpersonal utan också bland elever och föräldrar.

Särskilt på en skola hade man arbetat intensivt med information om ämnets funktion och fördelar. Skolan anställde en lärare i svenska som andraspråk som fick i särskilt uppdrag att arbeta med att höja ämnets status, vilket tycktes ha fått effekt. Få föräldrar och elever ifrågasatte att deras barn skulle delta i undervisningen i svenska som andraspråk. För eleverna uppfattades det naturligt att läsa svenska som andraspråk då det var ett stort deltagande och utbrett på skolan. I vissa årskurser fanns fler grupper av elever som läser svenska som andraspråk än som läser svenska och personalens kompetens anpassades därefter. Undervisningen i ämnet på denna skola framstod som likvärdigt med undervisningen i svenskämnet, till skillnad mot hur situationen var på de flesta andra skolor i studien⁷⁷. Några i personalen hade gått handledarutbildning i svenska som andraspråk i syfte att sprida denna kompetens till lärare i andra ämnen. I intervjuerna med skolans ämneslärare märktes en medvetenhet om språkets betydelse i ämnena och ämneslärarna sade sig ha sett positiva effek-

---

75 Den skolan har ca en tredjedel elever med annat modersmål.

76 Uppgifterna om skolornas andelar elever med annat modersmål kommer ifrån skolornas rektorer och är ungefärliga.

77 Se även Myndigheten för skolutveckling, (2004), Hyltenstam, K i Skolverket (2000) och Bergman, P i Skolverket (2000).

ter av undervisningen i svenska som andraspråk i sina ämnen. Skolans elever uppmuntrades att fråga när det var något de inte förstod i undervisningen, och lärare i olika ämnen menade att eleverna var aktiva på detta sätt. Eleverna hade dessutom i svenska som andraspråk arbetat med texter som hörde till andra ämnen, ett arbetsätt som lärarna hade positiva erfarenheter av.

På en annan skola för elever i år F-5 erbjöds förhållandevis mycket tid och resurser för undervisningen i svenska som andraspråk. Det undervisades som ett eget ämne, parallellt med svenska, redan från årskurs 4. I årskurs 1-3 fanns inte klara gränser mellan ämnena och inte heller en tydlig uppdelning mellan elever utifrån två ämnen. Denna uppluckring av undervisningen mellan ämnena möjliggjordes av att både svenska- och svenska som andraspråkskompetens fanns i lärargruppen och även hos läraren i den anslutande förskoleklassen.

Båda dessa skolor ingick i ett sammanhang där det språkutvecklande arbetet inleddes redan på förskolenivå och sedan fortsatte upp genom åren.

Modersmålslärare integrerade i skolan

På några skolor i studien har man inlett ett arbete med att involvera modersmålsundervisningen och modersmålslärarna i den övriga verksamheten. På ett par skolor fanns det modersmålslärare som var anställda av skolan och som även undervisade i andra ämnen på skolan. På en av skolorna hade modersmålslärarna goda förutsättningar att påverka verksamheten bl.a. genom regelbundna möten med skolledningen och genom att de ingick i arbetslag. Här fanns också en samordnare för modersmålslärarna som träffade rektor regelbundet och det fanns ett fast klassrum för modersmålsundervisningen. I syfte att få fler elever att delta inkluderades modersmålsundervisningen inom ramen för timplaneringen, eleverna gick då ifrån andra lektioner. På den ena skolan var ambitionen att ge eleverna undervisning i modersmål ungefär 80 minuter per vecka. På en av skolorna framkom det att eleverna såg det som en fördel att ha läraren i modersmål tillgänglig på skolan⁷⁸.

Till följd av ett flerårigt resurstillskott ifrån kommunen hade ett par skolor givits möjligheter att anställa modersmålslärare och annan tvåspråkig personal. Dessa arbetade inte främst med modersmålsundervisning utan med studiehandledning, introduktion av nyanlända barn och andra verksamheter där deras tvåspråkighet kom till användning. På dessa skolor innebar den tvåspråk-

---

78 Enligt Monica Axelsson i Hyltenstam, K. & Lindberg, I. (red) (2004) är framgångsfaktorer för tvåspråkiga barns utveckling i den svenska kontexten bl.a. att modersmålslärarna är anställda lokalt och att modersmålsundervisningen läggs in i ordinarie schema samt att det finns möjligheter till dialog, samverkan och samplanering mellan olika lärarkategorier på skolan.

kiga personalen att skolan var mer ”självförsörjande” och skolledarna pekade på att en del av behovet av att beställa studiehandledning utifrån hade minskat. Det finns exempel på skolor där tvåspråkig personal anställdes i uttalat syfte att förstärka skolans socialt stödjande verksamheter. Erfarenheterna var generellt positiva att ha tvåspråkig personal på skolan som stödde eleverna med annat modersmål på olika sätt.

En mångfald av insatser

Några av skolorna hade flera andra aktiviteter och arrangemang som utgick ifrån de flerspråkiga eleverna. Exempel på aktiviteter som särskilt ansågs gynna elever med utländsk bakgrund var anordnandet av s.k. ”språkbad”⁷⁹ i svenska och engelska, undervisning under skollov, läxverkstäder, eller deltagande i olika lokala projekt. Det kunde också handla om att skaffa böcker på olika språk till skolans bibliotek osv. Någon skola drev ett matte-språk projekt med fokus på mattebegreppen (vilket bl.a. inneburit att lärarna på denna skola fått kompetensutveckling) och på en skola planerades ett försök med tvåspråkig undervisning i matematik som ersättning för en del av studiehandledningen i ämnet.

En språkmedveten undervisning

Det finns också exempel på lärare och lärargrupper i studiens skolor som har arbetat mer medvetet med att anpassa undervisningen till flerspråkiga elever. En NO-lärare brukade inför läxor som delades ut se till att hon och eleverna hade gått igenom texten i förväg och att hon hade förklarat så mycket som möjligt. En lärare hade som strategi att försöka få eleverna att prata med varandra och diskutera vad de gjorde i matematiken. Detta gynnade de språksvaga eleverna mer än att sitta och räkna i boken på egen hand hela tiden, enligt denna lärare. Lärare i ett visst arbetslag samverkade om en gemensam struktur, lektionsplanering av undervisningspass i deras ämnen. En lektionsstruktur som eleven lärde sig känna igen sågs som underlättande för elever med annat modersmål att kunna följa med i och koncentrera på lektionens innehåll. En dagordning presenterades inför varje lektion vilken innehöll återkoppling till tidigare lektioner och en sammanfattning på slutet. Lärarna i arbetslaget hade även som ambition att börja arbeta mer tematiskt kring ämnesråden i syfte att ge eleverna en möjlighet till större förståelse⁸⁰.

---

79 Språkbad innebär ett intensivt arbete med de aktuella språken under en period.

80 Se t.ex. Holmegaard, M, Wikström, I i Hyltenstam K, & Lindberg, I. (red) (2004) som beskriver gynnsamma förutsättningar för andraspråkselevs inläring, samt Gibbons, P (2002) som beskriver (ämnes)lärarens roll som språkutvecklare.

Flera av lärarna som arbetade språkutvecklande betonade betydelsen av att kunna arbeta med eleverna i mindre grupper. Det var lättare att upptäcka en elev som inte förstod, då en mindre grupp lämnar mindre utrymme för elever att ”ducka”. En lärare blandade elever med olika språkbakgrund för att eleverna på detta sätt skulle få höra olika personer uttrycka samma förhållande på olika sätt och med olika ord. Det finns exempel på lärare som använde muntliga inslag i undervisningen i hög grad. Det handlade t.ex. om att läraren hade mer omfattande muntliga genomgångar av kunskapsområden istället för att elever fick studera individuellt. Det kunde också handla om att elever i högre grad fick göra muntliga redovisningar av olika arbeten liksom att de kunde få komplettera skriftliga prov som de hade gjort med muntliga redogörelser för läraren⁸¹.

På skolor som kommit långt med ett språkutvecklande arbete hade ofta lärare i flera olika ämnen, och även skolledning, fått utbildning i språkutveckling, svenska som andraspråk och liknande. På en skola hade all personal, även expeditiionspersonalen och personal med andra funktioner på skolan, fått utbildning om flerspråkighet för att bättre kunna bemöta eleverna med annat modersmål⁸².

De flesta intervjuade lärare i studien kunde ge exempel på en del anpassningar som de gjorde till elever med annat modersmål. Det kunde t.ex. handla om att som lärare vara extra tydlig, förenkla, förklara och repetera mer i undervisningen samt att i högre grad använda bildmaterial och olika illustrationer. Lärarna pekade på att eleverna ibland hade svårt med ord som kunde vara helt självklara för elever med svenskt modersmål, och menade att detta krävde en hög nivå av uppmärksamhet i undervisningen, bl.a. på elevernas begreppsliga förståelse och ordförråd. De arbetade med att bygga upp ordförrådet genom att t.ex. uppmana elever att fråga när de inte förstod eller att skriva upp de svåra orden för att få dem förklarade för sig. Ofta kunde detta handla om att eleverna behövde få ord och begrepp i ämnena förklarade för sig och en del lärare satte ihop ordlistor och gav läxor i detta syfte⁸³.

Och de andra skolorna

Ungefär halva gruppen besökta skolor hade av olika skäl inte hunnit lika långt med sin verksamhet avseende flerspråkiga elever. Gemensamt för dessa skolor

---

81 Om prövning av andraspråkslevers kunskaper resonerar Holmegaard, M, Wikström, I i Hyltenstam K, & Lindberg, I. (red) (2004).

82 Möjligheter till utveckling beskrivs t.ex. i Axelsson M, Lennartsson-Hokkanen, I, Sellgren, M, (2002).

83 Holmegaard, M, Wikström, I i Hyltenstam, K & Lindberg, I (red) (2004) samt Gibbons, P (2002).

var att andelen elever med annat modersmål uppgick som mest till 20 procent med undantag för en skola som hade ungefär en fjärdedel flerspråkiga elever. På dessa skolor fanns det inte så stor medvetenhet eller tydliga perspektiv hos skolledningarna när det gällde dessa elevers behov av språkutveckling. Skolledningarna hade i regel inte upplevt något behov av att göra specifika insatser för denna grupp elever, ofta mot en bakgrund av att man inte upplevde sig ha problem med elevernas skolresultat. Här framhölls att eleverna med utländsk bakgrund inte skiljde sig ifrån gruppen elever med svensk bakgrund. Prestationsmässigt var variationen lika stor i bägge grupper elever. Det hade också att göra med vilka elever som fanns på skolan. På ett par skolor menade rektorerna att de flerspråkiga eleverna var ganska duktiga på svenska, och pekade på att en majoritet av eleverna var andragenerationsinvandrare, födda och uppväxta i Sverige. I och med detta såg man inte stora behov att utveckla verksamheten specifikt för denna elevgrupp. I något fall ansåg man att skolans i hög grad svenskspråkiga miljö gynnade de tvåspråkiga elevernas utveckling i svenska.

Några skolor hade ganska nyligen upptäckt att det fanns behov av insatser för elevgruppen, till följd av att nya kategorier av elever med utländsk bakgrund hade börjat på skolan. Tidigare hade man nästan enbart haft elever med högutbildade föräldrar i gruppen elever med annat modersmål. Dessa elever hade klarat sig utan problem i skolan och hade inte behövt något specifikt stöd. I och med att skolorna nu hade börjat ta emot elever med helt andra förutsättningar hemifrån började man se behov av att utveckla verksamheten för elever med annat modersmål. Ännu hade man dock inte kommit igång med detta. Uttalanden ifrån en rektor beskriver detta: *"...plötsligt har världen kommit till XX-skolan så att säga..."*, *"Det har varit ganska homogent med etniskt svenska personer och därför så har vi fått situationer och utmaningar som inte har varit så aktuella förut..."* (Rektor).

Generellt för dessa skolor var att man hade stora problem med statusen för ämnet svenska som andraspråk och elever och föräldrar valde gärna bort denna undervisning. På en skola hade lärare och skolledning olika uppfattningar om huruvida svenska som andraspråk behövdes i full omfattning eller inte. Lärarna i svenska som andraspråk var mindre nöjda med elevernas språkliga nivå och såg också brister i språket som kanske inte alltid var så uppenbara. På en annan skola med få aktiviteter specifikt riktat till elever med annat modersmål, pekade man på ett individuellt arbetssätt. Inom ramen för detta arbetssätt hade man ambitionen att ge elever det stöd de behövde, oavsett bakgrund. Inte heller på denna skola upplevde man några större problem med måluppfyllelsen just för elever med annat modersmål⁸⁴.

---

84 Förutom i engelska där elever med annat modersmål hade svårare att nå målen om de kommit in i skolsystemet sent och kanske inte tidigare läst språket.

Studiehandledning på modersmål verkade också i lägre grad vara en etablerad form av stöd på dessa skolor. Det tycktes finnas dålig kännedom om detta stöd och mindre vana och ibland möjligen mindre motivation för att ansöka om denna form av stöd på skolorna i denna grupp.

Vad spelar roll för skolornas förhållningssätt?

Skolans andel elever med annat modersmål har stor betydelse för i vilken grad skolan kan sägas bedriva ett mer medvetet strategiskt arbete med denna grupp elever i fokus, ett resultat som även enkätstudien pekar på.

Ett annat förhållande som har betydelse för skolornas förhållningssätt är invandrarbakgrund för eleverna i gruppen. Skolorna med hög andel elever med annat modersmål tog emot nyanlända elever varje läsår i olika utsträckning, på några skolor inom ramen för förberedelseklasser. Det var ganska uppenbart att dessa elever krävde olika specifika insatser. De nyanlända eleverna utgjorde tillsammans med elever födda i Sverige men med utlandsfödda föräldrar, en ganska heterogen grupp elever med annat modersmål med varierande förutsättningar för lärande. Elever med utländsk bakgrund på skolor med låga andelar av dessa elever var oftare födda i Sverige⁸⁵. Denna grupp elever utmärkte sig inte i lika hög utsträckning. Delvis för att de utgjorde en liten grupp, men också för att de ofta hade kommit ganska långt i sin språkutveckling, vilket hävdades på skolorna. Eleverna hade dock många gånger luckor i språket som inte alltid var så lätta att upptäcka till att börja med, något som lärare i svenska som andraspråk vittnade om⁸⁶.

En slutsats av intervjustudien är att det på skolor med en större mångfald i elevgruppen tycks finnas mer incitament för att anpassa verksamheten till de flerspråkiga eleverna. Framför allt skolor som tar emot många nyanlända elever utarbetar strategier och särskilda insatser för dessa. När andelen elever med utländsk bakgrund på en skola är stor tycks det även i högre grad bli en aktuell fråga för all personal att anpassa undervisningen och skaffa kunskap om dessa elevers lärande, vilket det finns exempel på ifrån besökta skolor. Det innebar också vissa organisatoriska fördelar med en större andel elever med annat modersmål. Exempelvis kunde resurser styras om ifrån svenskan till svenska som andraspråksämnet när en större grupp elever på skolan deltar i undervisningen i svenska som andraspråk. Detta kunde också innebära att svenska som

---

85 I en kommun var flera av eleverna visserligen utlandsfödda men med föräldrar med mycket god utbildningsbakgrund.

86 I förordet i Hyltenstam K, & Lindberg, I. (red.) (2004) pekas på att frågan om vem som ska läsa svenska som andraspråk generellt sett har blivit svårare att avgöra med en högre andel elever födda i Sverige med svenska som sitt andraspråk. Författarna menar också att flerspråkiga elevers behov av särskild undervisning i svenska ofta underskattas sett i relation till språkliga krav i skolan.

andraspråk kunde läggas parallellt med undervisningen i svenska och därigenom få status som ett eget ämne, att det fanns utrymme och behov av att anställa lärare med svenska som andraspråkskompetens och/eller att svensklärare kunde få kompetensutveckling i svenska som andraspråk.

Skolledningarnas kunskap och medvetenhet när det gäller att arbeta med de flerspråkiga eleverna är en annan faktor som verkade spela roll för de observerade skillnaderna mellan dessa 13 besökta skolor. Att skolledningens hållning har betydelse i detta sammanhang har belysts även i tidigare studier⁸⁷. Skillnader i skolledningens inställning var en tänkbar förklaring till den påtagliga skillnaden mellan två skolors verksamhet, skolor i samma kommun och med liknande andel elever med annat modersmål. Den ena skolan hade en rektor som var välutbildad och insatt i flerspråkighetsfrågorna, medan skolledningen på den andra skolan föreföll betydligt svagare. Ytterligare ett exempel i studien som illustrerar skolledningens betydelse finns när det gäller en skola där intervjuade lärare framstår som kompetenta i språkutvecklingsfrågor men där skolledningen inte framstår som speciellt engagerad i dessa frågor. På denna skola fanns det inte särskilt mycket verksamhet med inriktning på elever med annat modersmål och lärarna tog upp bristen på resurser som ett problem. Kompetens i lärargruppen vägde till viss del upp brister i skolans ledning.

Sammanfattning

Skolorna i intervjustudien med ett mer aktivt och medvetet förhållningssätt till gruppen elever med annat modersmål kännetecknas dels av att verksamheten bedrivs med en tydligare utgångspunkt i denna elevgrupp och dels av en större mångfald av olika insatser. Flera förhållanden spelar roll för skolans perspektiv, bl.a. har skolledningens kunskap betydelse men också elevpopulationens sammansättning. På skolor med en hög andel elever med annat modersmål och skolor med en större mångfald av elever, t.ex. nyanlända elever, utlandsfödda elever, andragenerationsinvandrade elever är incitamenten större att utveckla ett perspektiv och en medvetenhet om dessa elevers behov.

---

87 Se t.ex. slutsatserna rörande framför allt svenska som andraspråksundervisningen i Axelsson, M, Lennartsson- Hokkanen, I Sellgren, M. (2002).

6. Möjliga effekter av deltagande i olika undervisning

I resultatkapitlet fokuseras elevers deltagande i undervisningen i de två ämnena särskilt riktade till gruppen elever med annat modersmål, modersmålsundervisning och undervisning i svenska som andraspråk. Intresset riktas mot vilka eventuella effekter ett deltagande i denna undervisning har för eleverna med annat modersmål sett till betyg (i olika ämnen) och meritvärde.

Kapitlet inleds med två tabeller som syftar att ge en bakgrund och inramning till analysen av relationen mellan deltagande i undervisningen och meritvärden. Den första tabellen redovisar det genomsnittliga meritvärdet för grupperna elever med olika utländsk bakgrund i materialet. Den andra tabellen redovisar deltagandet för grupper elever med olika utländsk bakgrund i undervisning i svenska som andraspråk och/eller i modersmål⁸⁸.

Tabellerna i kapitlet skiljer mellan elever födda utomlands, elever födda i Sverige med utlandsfödda föräldrar, och elever födda i Sverige med en utlandsfödd och en svensk förälder⁸⁹. Svenskfödda elever med två svenskfödda föräldrar ingår som referensgrupp i några av tabellerna.

Genomsnittligt meritvärde för elever med olika bakgrund

Ser man till skillnader i skolresultat mellan elever med olika bakgrund skiljer det mest mellan de utlandsfödda eleverna och eleverna med svensk bakgrund. Skillnaden uppgår till ca 13 meritpoäng⁹⁰. (Tabell 11) Men meritvärdet varierar mellan elever inom respektive grupp i tabellen⁹¹. Det betyder t.ex. att ett antal utlandsfödda elever presterar väsentligt bättre än elever med svensk bak-

88 Det statistiska material (UGU), som här använts har följt en årskull elever från grundskolans årskurs 3 till 9.

89 Sistanämnda grupp elever kategoriseras normalt i officiell statistik som elever med svensk bakgrund. I dessa analyser särskiljs denna grupp elever mot bakgrund av att de är berättigade till modersmålsundervisning.

90 Meritvärdet baseras på de 16 högsta betygen i elevens slutbetyg (Ännu ej godkänd=0, G=10, VG=15, MVG=20). I tabellen ingår elever med betyg i minst ett ämne. Att skillnaden inte är större mellan andra- och förstagerationsinvandrade elever beror på, som nämndes i kapitlets inledning, att undersökningen inte inkluderar elever som ankom senare än i årskurs 3. Ca 60 procent av dessa utlandsfödda elever anlände Sverige något år innan skolan började. Meritvärdet för de utlandsfödda eleverna i detta material ligger närmast meritvärdet för elever som anlände innan skolstart i officiell statistik, jmf fotnot 96.

91 Standardavvikelsen som anger spridningen i materialet ligger runt ca 60 poäng för respektive av de olika elevgruppernas genomsnittliga meritvärden

grund gör i genomsnitt, och att ett antal elever med svensk bakgrund presterar sämre än vad utlandsfödda elever gör i genomsnitt.

Tabell 11 Genomsnittligt meritvärde för elever med olika utländsk bakgrund, vårterminen 2003. (UGU-materialet)

Elever i årskurs 9 vårterminen 2003	Född i Sverige av svenskfödda föräldrar	Född utomlands	Född i Sverige av utlandsfödda föräldrar	Född i Sverige av en svenskfödd och en utlandsfödd förälder	Totalt
Genomsnittligt meritvärde	207,92 (n=6896)	195,05 (n=548)	199,18 (n=634)	205,82 (n=875)	206,31 (n=8953)

Elevers deltagande i undervisningen i svenska som andraspråk och/eller i modersmål

En majoritet av dessa elever, både de som själva har invandrat och de vars föräldrar har invandrat, har deltagit i undervisningen i ett eller båda ämnen. Mest utbrett är deltagandet för utlandsfödda elever där två av tre elever har undervisats i både svenska som andraspråk och modersmål⁹². En majoritet av eleverna vars ena förälder har en svensk bakgrund har, som kan förväntas, inte deltagit i dessa ämnens undervisning. Kanske är det mer oväntat att ändå nästan två av tio av dessa elever har deltagit i modersmålsundervisning. (Tabell 12)

I sammanhanget kan nämnas att en knapp tiondel av eleverna med svensk bakgrund, som inte är inkluderade i tabellen, faktiskt också har deltagit i undervisningen, främst i modersmål⁹³. En möjlig förklaring kan vara att det handlar om elever i något av de nationella minoritetsspråken, t.ex. samiska eller finska.

92 Sett till registrerat deltagande under minst en termin/läsår. Att man har deltagit i båda ämnen betyder inte nödvändigtvis under samma läsår. Kriteriet är att eleverna har registrerats att delta i undervisningen vid något tillfälle under grundskolans årskurs 3 – 9. Sätillvida inryms i tabellens kategori 'deltagit i Sva och Mmål' både elever som deltagit i alla årskurser i bägge ämnen, elever som deltagit endast något år i bägge ämnen, och elever som deltagit i olika omfattning beroende på ämne

93 Av elever med svensk bakgrund (n= 7005) har 92,3 % inte deltagit dessa ämnens undervisning, 6,7 % har deltagit i modersmålsundervisning, 0,7 % i svenska som andraspråk, och 0,2 % i båda ämnen.

Tabell 12 Andel elever med olika utländsk bakgrund som har deltagit under minst ett läsår i modersmålsundervisning (Mmål) och/eller i svenska som andraspråk (Sva) (UGU-materialet)

Deltagande i undervisning (elever med registrerat deltagande under minst ett läsår)	Född utomlands %	Född i Sverige av utlandsfödda föräldrar %	Född i Sverige av en svenskfödd och en utlandsfödd förälder %
Ej deltagit i undervisningen (Sva och Mmål)	8,7	17,4	78,2
Deltagit i Mmål	9,5	19,8	16,0
Deltagit i Sva	16,6	13,4	2,6
Deltagit i Sva och Mmål	65,1	49,4	3,2
Total	100,0 (n=608)	100,0 (n=672)	100,0 (n=909)

Sammanfattning

Jämförs genomsnittliga meritvärden för elever med olika bakgrund skiljer det mest, ca 13 meritpoäng, mellan utlandsfödda elever och elever med svensk bakgrund. En majoritet av eleverna, främst utlandsfödda men även andragenerationsinvandrade elever, har deltagit i undervisningen i ett eller båda av ämnena modersmål och svenska som andraspråk.

Betyder elevers deltagande i undervisning något för deras studieframgång?

Skillnaden i genomsnittligt meritvärde mellan elever med svensk och utländsk bakgrund är väl dokumenterade och förvånar inte särskilt. Svenska är ett modersmål för elever med svensk bakgrund, men ett andra, eller kanske tredje språk för elever med utländsk bakgrund. Språket är ett medel och en förutsättning för att elever fullt ut ska kunna tillägna sig kunskaper i olika skolämnen. Det ställer särskilt höga krav på elever som inte har undervisningsspråket ”inbyggt” som ett förstaspråk. Forskningen inom andraspråksområdet har pekat på de tidsmässiga förhållanden som gäller för elever med annat modersmål att uppnå en språklig nivå som räcker till för skolans undervisning i olika ämnen. Cirka två år ses som rimligt för att behärska språket på en mer vardaglig nivå, men fem år för att kunna använda språket som ett redskap, t.ex. för inläring i skolan⁹⁴.

Från skolans håll påtalas också ofta just den bristande förmågan i det svenska språket som en viktig faktor i det generellt sämre resultatet som denna

94 Cummins, J (2006) refererad i Axelsson, M, Lennartson-Hokkanen, I, Sellgren, M (2002).

grupp elever uppvisar⁹⁵. Men även språkligt kan variationen inom gruppen elever med annat modersmål vara stor, både på skolan och inom en enskild klass. Det kan vara en mix av elever födda inom och utanför landets gränser, från flerspråkiga eller enspråkiga hemmiljöer, med olika förankring i svenska som sitt andraspråk och med varierande kunskaper i sitt modersmål att luta sig emot. Det ställer naturligtvis stora krav på den enskilde läraren att utforma undervisningen och på skolan att ha kunskap om vilka behov som finns t.ex. när det gäller undervisningen i svenska/svenska som andraspråk. Officiell statistik visar att det är av betydelse för elevers skolresultat om man har invandrat till Sverige eller om man är andragenerationsinvandrad elev, dvs. född i landet av utlandsfödda föräldrar. Att anlända sent till svenska skolan är ett av de förhållanden som har stor betydelse för dessa elevers chanser att nå målen i utbildningen⁹⁶.

Det finns ett flertal förhållanden utanför skolan som kan tänkas spela roll i måluppfyllelsen för elever med utländsk bakgrund⁹⁷. Eleverna har olika förutsättningar till stöd för sin kunskapsutveckling hemifrån. Den sociala bakgrunden inverkar generellt och är synlig för elever oavsett utländsk eller svensk bakgrund. Att en jämförelsevis högre andel elever med utländsk bakgrund kommer från lågutbildade hem med en svagare anknytning till arbetsmarknaden förklarar en del av den skillnad i skolresultat som finns mellan elever med svensk och utländsk bakgrund⁹⁸. Mer specifikt för elever med utländsk bakgrund kan det handla om en hemmiljö där föräldrar, oavsett ambitioner och vilja för deras barn, har svårare att stödja dem i skolarbetet. Det kan handla om språkliga skillnader men också om att föräldrar med en bakgrund i andra länder och kulturer inte har samma förtrogenhet med eller möjlighet att förstå det svenska skolsystemet.

Här infinner sig frågan vad skolan kan göra, och gör, för att jämna ut dessa skillnader i ”ingångsvärden” för elever. Bland annat handlar det om vilken undervisning som erbjuds eleverna. Ser man till de ambitioner för ämnena svenska som andraspråk och modersmål som kursplanerna beskriver, beskrivs ämnenas roll som verktyg för lärande och som nyckel till andra ämneskunskaper. Ett fokus på språklig kompetens finns självklart framskrivet i bägge

---

95 Det framkommer i Skolverkets inspektioner (rapporterat i Skolverkets lägesbedömning 2006). Det fördes också fram i intervjuer med lärare inom ramen för ett regeringsuppdrag om elever med utländsk bakgrund, se Skolverket (2005).

96 Elever med svensk bakgrund - 210,1 p, elever födda i Sverige av utlandsfödda föräldrar - 199,4 p elever som invandrat före skolstart - 196,2, elever som invandrat efter skolstart - 165,0 p. Skolverket (2008a).

97 För en detaljerad studie över olika förhållanden i elevers bakgrund som har betydelse för deras resultat i skolan, se t.ex. Skolverket (2004).

98 Ibid.

ämnen men kursplanen i modersmål inkluderar också ett antal andra syften. Det handlar om individens identitet som flerspråkig och flerkulturell och ämnet syftar även att stärka individens självkänsla. Ett övergripande syfte med bägge dessa ämnen som är särskilt riktade mot eleverna med annat modersmål kan kanske beskrivas som en ambition att förstärka dessa elevers chanser att prestera i skolan på en jämbördig nivå med eleverna med svensk bakgrund.

Genomsnittligt meritvärde för deltagande i olika undervisning ...

I tabell 11 redovisades genomsnittligt meritvärde för eleverna med olika utländsk bakgrund. I tabell 13 redovisas genomsnittligt meritvärde för hela gruppen elever uppdelat på deltagande, eller inte, i svenska som andraspråk och/eller i modersmålsundervisning⁹⁹.

Tabell 13 Genomsnittligt meritvärde för elever med utländsk bakgrund¹⁰⁰ som har deltagit eller inte i modersmålsundervisning (Mmål) och/eller i svenska som andraspråk (Sva) (UGU-materialet)

Deltagande i undervisning (elever med registrerat deltagande under minst ett läsår)	Ej deltagit i undervisningen (Sva och Mmål)	Deltagit i Mmål	Deltagit i Sva	Deltagit i Sva och Mmål	Totalt
Genomsnittligt meritvärde	206,83 (n=845)	220,22 (n=322)	181,14 (n=162)	190,30 (n=710)	201,15 (n=2039)

Två tydliga förhållanden framträder ur tabell 13. Elever som endast har deltagit i modersmålsundervisning som tillägg till den ordinarie undervisningen har ett väsentligt högre genomsnittligt meritvärde, även jämfört med elever med svensk bakgrund (jmf tabell 11). Gruppen elever som endast deltagit i undervisningen i svenska som andraspråk ligger genomsnittligt lägst och betydligt lägre än den lägsta meritgruppen i jämförelsen ovan (tabell 13 i jämförelse med tabell 11).

...för elever med olika utländsk bakgrund

I nedanstående tabell 14 redovisas motsvarande förhållande för elever med olika utländsk bakgrund, som t.ex. för elever som är utlandsfödda. Samma resultatmönster uppvisas med lite olika skiftningar. Inledningsvis bör man notera att antalet elever inte är stort i vissa av elevgrupperna vilket betyder en större osäkerhet i skattningen av meritvärdet. Det gäller t.ex. det mindre antal

99 Tabellen baseras på uppgifter om elevernas deltagande i respektive ämnes undervisning under minst ett läsår.

100 I gruppen ingår utlandsfödda elever, andragenerationselever, samt elever med en utlandsfödd och en svenskfödd förälder.

om ca 50 utlandsfödda elever i respektive grupp som inte alls har deltagit i undervisningen eller som har deltagit i modersmål (men inte i svenska som andraspråk). Det gäller också de mycket små grupperna om 20-30 elever vars ena förälder är utlandsfödd och som har deltagit i svenska som andraspråk.

Ett högre genomsnittligt meritvärde är synligt för samtliga av dessa grupper elever som deltagit i modersmålsundervisning. Intressant att notera är att meritvärdet är högst bland gruppen andragenerationsinvandrade elever, dvs. elever som är födda i Sverige men av utlandsfödda föräldrar. Men även elever med en svensk och en utlandsfödd förälder som har deltagit i modersmålsundervisningen har ett jämförelsevis högre meritvärde. För utlandsfödda elever finns ett motsvarande högt meritvärde för eleverna som inte alls har deltagit i dessa ämnens undervisning.

Ser man istället till eleverna som har deltagit i svenska som andraspråk (men inte i modersmålsundervisning) representerar de det genomsnittligt lägsta meritvärdet i samtliga grupper elever med olika utländsk bakgrund. (Tabell 14)

Tabell 14 Genomsnittligt meritvärde för elever med olika utländsk bakgrund som har deltagit respektive inte deltagit i svenska som andraspråk (Sva) och/eller i modersmålsundervisning (Mmål) (UGU-materialet)

Deltagande i undervisning (elever med registrerat deltagande under minst ett läsår)	Född utomlands	Född i Sverige med utlandsfödda föräldrar	Född i Sverige med en svensk och en utlandsfödd förälder
	Genomsnittligt meritvärde (n)	Genomsnittligt meritvärde (n)	Genomsnittligt meritvärde (n)
Ej deltagit i undervisningen (Sva och Mmål)	216,57 (51)	208,07 (114)	205,90 (680)
Deltagit i Mmål	216,27 (55)	228,57 (129)	213,99 (138)
Deltagit i Sva	183,31 (71)	184,49 (69)	163,64 (22)
Deltagit i Sva och Mmål	191,19 (371)	188,76 (314)	196,40 (25)
Totalt	195,05 (548)	200,01 (626)	205,84 (865)

En möjlig positiv effekt av ett deltagande i modersmålsundervisningen

Går det att förstå det höga meritvärdet för elever som har deltagit i modersmålsundervisningen? Är det en möjlig effekt av ett deltagande i undervisningen eller finns det andra möjliga förklaringar? Helt klart är att meritvärdet samvarierar med deltagandet i undervisningen. Men det är svårt att med denna studie belägga att det verkligen handlar om en effekt av ett deltagande i undervisningen och inte om något annat. Det skulle kräva ett större datamaterial och en annan sorts studie¹⁰¹. Det är också viktigt att komma ihåg att studien inte har fokuserat själva undervisningen i dessa ämnen – vad som försiggår i klassrummet vet vi inte och vi kan därför inte heller mot en sådan bakgrund uttala oss om eventuella effekter av undervisningen. Därför får vi uttrycka oss mer försiktigt om möjliga, tänkbara effekter av ett deltagande än slå fast att ett deltagande i undervisning har en faktisk effekt på elevers skolf framgång.

Flera av de intervjuade modersmåls lärarna i studien framhöll att elever som är framgångsrika i modersmålet i regel också hade stor framgång i övriga ämnen. Lärarna såg detta som en effekt av undervisningen i modersmål och menade att undervisningen stärker eleven i det övriga skolarbetet. Flera modersmåls lärare betonar även modersmålsundervisningens betydelse för elevernas identitetsskapande och självförtroende¹⁰².

I anslutning till uppfattningen bland modersmåls lärare kan man konstatera att *antal år i undervisningen* ser ut att kunna ha en viss betydelse. En jämförelse mellan elever i detta avseende indikerar ett något högre meritvärde för elever som har deltagit jämförelsevis fler år. Skillnaderna är dock inte så stora utan handlar endast om några poäng mellan elever som har deltagit i färre eller fler års undervisning¹⁰³. (Bilaga 1, tabell 1) Det är också så att eleverna som har deltagit i undervisningen med några få undantag¹⁰⁴ har högre betyg i skolans samtliga ämnen, och även i jämförelsen med elever med svensk bakgrund. (Bilaga 1, tabell 2)

---

101 T.ex. Thomas & Colliers (1997) storskaliga amerikanska studie över effekten av deltagande i olika undervisningsprogram refererad bl.a. i Axelsson, M i Hyltenstam, K & Lindberg, I (red) (2004).

102 Kursplanen i modersmål tar också upp denna typ av mål som syften med undervisningen.

103 Det genomsnittliga meritvärdet för samtliga elever som har deltagit i modersmålsundervisning varierar mellan 197 och 202 meritpoäng för elever som deltagit i 1-2 år, 3-4 år, resp. 5-7 år.

104 Undantagen handlar signifikant nog om skolans mer praktiska ämnen, nämligen teknik, slöjd, idrott och bild. Här är skillnaderna väldigt små mellan elever som deltagit eller inte i modersmålsundervisningen. Mönstret kan ses som logiskt, då goda kunskaper i modersmålet främst borde göra skillnad när det gäller inläring av teoretiska ämnen i skolan.

Eller finns det andra möjliga förklaringar?

Man kan ställa det observerade höga meritvärdet för elever som deltagit i modersmålsundervisning mot bilden i studien av den begränsade omfattningen av undervisningen, en undervisning som normalt handlar om en eller två lektioner i veckan (jmf kapitel 4). Mot denna bakgrund kan man naturligtvis undra över det observerade höga meritvärdet för eleverna som deltagit i undervisningen¹⁰⁵. Det motiverar en noggrann analys av tänkbara andra förklaringar, varav åtminstone några kan vi ta hand om i analysen av det material som här används.

I materialet finns förutom uppgifter från skolan också information om olika förhållanden i elevernas bakgrund som tänkbart kan ligga bakom ett högt meritvärde. Till exempel finns uppgifter om elevens kön och sociala bakgrund. När det gäller skoluppgifter finns information om antal år i undervisningen (jmf ovan och kapitel 4) och även betygsstatistik per ämne. Resultaten finns redovisade i några tabeller i rapportens bilaga 1. I det följande sammanfattas resultatet av dessa analyser.

Elevernas kön, och att det är övervägande flickor som deltar i undervisning skulle kunna vara en bakgrundsförklaring till det höga meritvärdet. I officiell statistik och forskning redovisas mönstret av flickors generellt sett bättre skolprestationer¹⁰⁶. Men könsfördelningen är relativt jämn i modersmålsundervisningen¹⁰⁷ och en samvariation mellan deltagande i undervisningen och ett högsta meritvärde är synlig för både flickor och pojkar. (Bilaga 1, tabell 3)

Det är inte heller så att det är elever med bakgrund i *vissa länder* som i högre utsträckning deltar i modersmålsundervisning. Däremot kan man se en jämförelsevis större grupp elever med nordiskt ursprung bland elever som inte har deltagit, vare sig i undervisning i modersmål eller svenska som andraspråk.

När det gäller vilka elever som deltar i vilken undervisning spelar elevers *sociala bakgrund* in. Jämför man profilen för eleverna i modersmålsundervisning med profilen för elever som deltagit i undervisningen i svenska som andraspråk skiljer de sig markant. Ser man till utlandsfödda och andragenerationsinvandrade elever som enbart deltagit i modersmålsundervisning (men inte i svenska som andraspråk) är det knappt halva gruppen (46,0 %) som har föräldrar med någon typ av eftergymnasial utbildning. Av motsvarande grupp elever som istället har deltagit i undervisningen i svenska som andra-

---

105 Materialet avser elever som avslutade skolan 2003. Sätillvida skiljer det med några år till läsåret 2006/07 som enkätstudiens resultat speglar. Ett antagande är att modersmålsundervisningens organisation inte har ändrat dramatiskt.

106 Se t.ex. Skolverket (2006b).

107 Med undantag av en något högre andel flickor bland elever som både deltagit i svenska som andraspråk och modersmålsundervisning (flickor: 52,8 %, pojkar: 47,2 %).

språk är det en dryg fjärdedel (28,3 %) som kommer med samma familjebakgrund.

Ovanstående skillnader speglar rekryteringen till undervisningen. För modersmålsundervisningen handlar det om elevens eller föräldrarnas val. För undervisningen i svenska som andraspråk handlar det snarare om skolans (ur)val.

Men skillnader i rekrytering ser inte ut att ha direkt genomslag för det observerade höga meritvärdet för elever i modersmålsundervisning. Ser man till meritvärdet för elever i olika sociala bakgrundsgrupper¹⁰⁸ är det i varje sådan grupp eleverna som har deltagit i modersmålsundervisning som har det genomsnittligt högsta meritvärdet. (Bilaga 1, tabell 4 och 5)

Givet ovan redovisade jämförelser är det viktigt att komma ihåg, som påtalats i inledningen till detta avsnitt, att vi inte kan uttala oss med säkerhet om effekter av deltagande i undervisningen. Vi har inte information om andra möjliga förhållanden i bakgrunden som kan tänkas påverka både deltagandet och meritvärdet för dessa elever i samma riktning. Enbart på basis av det statistiska underlaget kan vi således inte uttala oss om s.k. kausala, eller riktade samband, om vad som orsakar vad. En tolkning krävs.

I linje med språkforskningen är en möjlig tolkning att ett deltagande i modersmålsundervisningen genererar goda kunskaper i modersmålet, vilket i sin tur är positivt för elevernas allmänna studieprestationer, som i sin tur betyder höga meritvärden. En alternativ tolkning är att det handlar om de från början ”bästa” eleverna med de mest motiverade föräldrarna, oavsett social bakgrundsgrupp, som är de som har ”råd med” extra studier i modersmål, elever som kanske även utan denna undervisning skulle ha gått ut skolan med de högsta meritvärdena.

Ett lägsta meritvärde för elever som deltar i svenska som andraspråk

Lika tydligt som det högsta meritvärdet framträder för elever i modersmålsundervisning framträder ett lägsta meritvärde för eleverna som deltagit i undervisning i svenska som andraspråk. Dessa elever har det i genomsnitt lägsta meritvärdet, oavsett utländsk bakgrund¹⁰⁹. (Tabell 14)

Det finns flera faktorer som tänkbart spelar roll för det låga meritvärdet. Som vi såg ovan finns det t.ex. en ganska tydlig social rekrytering när det gäller

---

108 Med hänsyn till social bakgrund som speglas i en mycket grovhuggen indelning utifrån yrkestillhörighet, och till utbildningsnivå som representerar familjens högsta utbildning i en femställig indelning från förgymnasial till längre eftergymnasial inkl. forskarutbildning

109 En viss parentes bör dock sättas för det absolut lägsta meritvärdet på 164 poäng som återfinns i gruppen elever med en förälder som är utlandsfödd. Antalet elever är litet och skattningen av genomsnittligt meritvärde blir osäkert.

vilka elever som deltar i undervisningen. Främst för andragenerationseleverna handlar det om familjebakgrund. Det finns ett mönster av både lägre utbildningsnivå och en lägre yrkesposition på arbetsmarknaden¹¹⁰ för dessa elevers föräldrar. Olika studier har redovisat den generella betydelsen av elevers sociala bakgrund för deras skolprestationer där både en lägre utbildningsnivå och en lägre yrkesposition kan förväntas påverka meritvärdet negativt¹¹¹.

Genom intervjustudien vet vi också att många lärare refererar till undervisningen i detta ämne som ”reserverat för de allra svagaste eleverna”, ibland beroende på att resurserna inte räcker till. Ibland kanske det handlar om en syn på ämnet som stödundervisning, snarare än som ett ämne likvärdigt med ämnet svenska. Förhåller man sig på skolan till svenska som andraspråk som en stödundervisning handlar det per definition om en undervisning där man tar en utgångspunkt i elever i behov av stöd. Då är det rimligt att vända sig just till de svagaste eleverna. I enkätstudien framgick att det förekommer på ungefär var femte skola att elever med svensk bakgrund deltar i undervisning i svenska som andraspråk. Detta kan också förstås ur ett perspektiv på ämnet som en allmän stödundervisning.

Sammanfattning

Analysen redovisar tydliga skillnader i genomsnittligt meritvärde med avseende på elevers deltagande i modersmålsundervisning och/eller i undervisning i svenska som andraspråk.

Högst genomsnittligt meritvärde (220p) har eleverna som har deltagit i modersmålsundervisning (men inte i svenska som andraspråk) i tillägg till den allmänna skolgången.

Lägst genomsnittligt meritvärde (181p) har eleverna som har deltagit i svenska som andraspråk (och inte i modersmålsundervisning).

Närmare analyser av tänkbara bakomliggande förklaringar till det höga meritvärdet för elever som deltagit i modersmålsundervisningen ger vid handen att:

- Antal år i undervisning i modersmål kan ha viss betydelse för meritvärdet.
- Eleverna som deltar i modersmålsundervisning inte är en särskild grupp elever, om man ser till könsfördelningen och till ursprungsland.

110 En sambandsanalys redovisar ett samband på .30 för 1) utbildningsnivå och deltagande i svenska eller i svenska som andraspråk och för 2) socialgruppsstillhörighet och deltagande i svenska eller i svenska som andraspråk, för elever med annat modersmål.

111 Se Skolverket (2004) för en belysning av vad dessa faktorer betyder för elever med utländsk bakgrunds skolprestationer.

- Elever som deltar i modersmålsundervisning i högre utsträckning kommer från en familj med eftergymnasial utbildning, jämfört med elever i undervisning i svenska som andraspråk.
- Inom respektive utbildningsnivå/socialgrupp har gruppen elever som deltagit i modersmålsundervisningen ett genomsnittligt högre meritvärde.

När det gäller det låga meritvärdet för elever som deltagit i undervisningen i svenska som andraspråk finns det flera möjliga omständigheter som spelar in. Eleverna som deltar i undervisningen kommer i högre utsträckning från familjer med en lägre utbildningsnivå och en svagare position på arbetsmarknaden. Ämnet svenska som andraspråk ses och bedrivs i hög utsträckning ute på skolor som en stödundervisning för svagpresterande elever. Båda dessa förhållanden kan tänkas bidra till det låga meritvärdet för denna grupp elever.

Referenser

- Axelsson, Monica, Gröning, Inger & Hagberg-Persson, Barbro (2001). *Organisation, lärande och elevsamarbete i skolor med språklig och kulturell mångfald. Rapport 2* inom forskningsområdet Mångetnicitet, tvåspråkighet och utbildning, Institutionen för lärarutbildning. Uppsala: Uppsala Universitet
- Axelsson, Monica, Lennartson-Hokkanen, Ingrid & Sellgren, Mariana (2002). *Den röda tråden: utvärdering av Stockholms stads storstadssatsning - målområde språkutveckling och skolresultat*. Spånga: Rinkeby språkforskningsinstitut
- Axelsson, Monica. Skolframgång och tvåspråkig utbildning. I Hyltenstam, Kenneth & Lindberg, Inger, (red) (2004) *Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle*. Lund: Studentlitteratur
- Bergman, Pirkko. Andraspråkeleverna och deras förutsättningar. I Skolverket (2000) *Att undervisa elever med Svenska som andraspråk – ett referensmaterial*. Stockholm: Liber distribution
- Bergman, Pirkko. Två olika svenskämnen – två kursplaner. I Skolverket (2000) *Att undervisa elever med Svenska som andraspråk – ett referensmaterial*. Stockholm: Liber distribution
- Bunar, Nihad och Axelsson, Monica. Inledning i Axelsson, Monica & Bunar, Nihad (red.) (2006). *Skola, språk och storstad: en antologi om språkutveckling och skolans villkor i det mångkulturella urbana rummet*. Stockholm: Pocky
- Cummins, Jim. Andraspråksundervisning för skolframgång – en modell för utveckling av skolans språkpolicy. I Nauclet, Kerstin (red) (2000). *Symposium 2000 – Ett andraspråksperspektiv på lärande*. Nationellt centrum för sfi och svenska som andraspråk. Sigma förlag
- Gibbons, Pauline (2006). *Stärk språket, stärk lärandet: språk- och kunskapsutvecklande arbetsätt för och med andraspråkelever i klassrummet*. 1. uppl. Uppsala: Hallgren & Fallgren
- Giota, Joanna (2001). *Adolescents' perceptions of school and reasons for learning*. Diss. Göteborg : Univ., 2001
- Gruber, Sabine (2004). *Det är ju bara så att man ska gå i svenska två*. Norrköping: Integrationsverket
- Gruber, Sabine (2007). *Skolan gör skillnad: etnicitet och institutionell praktik*. Diss. Linköping: Linköpings universitet, 2007
- Hagberg-Persson, Barbro (2006). *Barns mångfaldiga språkresurser i mötet med skolan = Linguistic diversity and children's language resources in contact with the school*. Diss. Uppsala: Uppsala universitet, 2007

Haglund, Charlotte (tidigare Johansson). Flerspråkighet och identitet, i Hyltenstam, Kenneth, & Lindberg, Inger, (red) (2004): *Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle*. Lund: Studentlitteratur

Hill, Margreth (1996). *Invandrarbarns möjligheter: om hemspråksundervisning och språkutveckling*. Mölndal: Institutionen för pedagogik, Göteborgs univ.

Holmegaard, Margareta, Wikström, Inger. Språkutvecklande ämnesundervisning, i Hyltenstam, Kenneth & Lindberg, Inger, (red) (2004). *Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle*. Lund: Studentlitteratur

Hyltenstam, Kenneth. Inledning. I Skolverket, (2000). *Att undervisa elever med Svenska som andraspråk – ett referensmaterial*. Stockholm, Liber distribution

Hyltenstam, Kenneth & Lindberg, Inger (red.) (2004). *Svenska som andraspråk: i forskning, undervisning och samhälle*. Lund: Studentlitteratur

Hyltenstam, Kenneth. Modersmål och svenska som andraspråk. I Liberg, Caroline, Hyltenstam, Kenneth, Myrberg, Mats, Frykholm, Clas-Uno, Hjort, Madeleine, Nordström, Gert Z, Wiklund, Ulla & Persson, Magnus (red.) (2007). *Att läsa och skriva: forskning och beprövad erfarenhet*. [reviderad upplaga] Stockholm: Myndigheten för skolutveckling

Johansson, Charlotte (2000). *Flerspråkighet i ett mångkulturellt klassrum: några flerspråkiga elevers förhållningssätt till språklig och kulturell mångfald i skolan*. Uppsala: Inst. för lärarutbildning, Univ.

Kallstenius, Jenny. Ett steg närmare det ”svenska”. I Axelsson, Monica & Bunar, Nihad (red.) (2006). *Skola, språk och storstad: en antologi om språkutveckling och skolans villkor i det mångkulturella urbana rummet*. Stockholm: Pocky

Myndigheten för skolutveckling (2004). *Kartläggning av svenska som andraspråk*. Regeringsuppdrag. Dnr 2003:757

Norrby, Catrin och Håkansson, Gisela. (2007). *Språkinlärning och språkanvändning – svenska som andraspråk i och utanför Sverige*. Pozkal: Studentlitteratur

Parszyk, Ing-Marie (1999). En skola för andra: minoritetslevers upplevelser av arbets- och livsvillkor i grundskolan. Diss. Stockholm: Univ.

Skolverket (2002). *Flera språk – fler möjligheter*. Regeringsuppdrag. Dnr 2001-01:2751

Skolverket (2004). *Elever med utländsk bakgrund*. Regeringsuppdrag. Dnr 2004:545

- Skolverket (2005). *Elever med utländsk bakgrund. En sammanfattande bild*. Stockholm: Fritzes
- Skolverket (2006a). *Skolverkets lägesbedömning 2006. Förskola, skola och vuxenutbildning*. Rapport 288
- Skolverket (2006b). *Könsskillnader i måluppfyllelse och utbildningsval*. Rapport 287
- Skolverket (2006c). *Undervisning i länders undervisningsspråk respektive i annat modersmål. Kartläggning av aktuell situation*. Internt Pm
- Skolverket (2007). *Vad händer med läsningen? En kunskapsöversikt om läsundervisningen i Sverige 1995-2007*. Rapport 304
- Skolverket (2008a). *Utbildningsresultat - Riksnivå, Del 1, 2008*. Rapport 311
- Skolverket (2008b). *Elever i grundskolan läsåret 2007/08*. PM, Dnr 2008:00004
- Skolverket (2008c). *Språk i ämnet*. (Intern rapport), Ulrika Magnusson, Institutionen för svenska språket. Göteborgs universitet

Bilaga 1 Jämförelser av meritvärde för elever som deltagit i olika undervisning – gruppen elever med utländsk bakgrund.

Tabell 1. Genomsnittligt meritvärde för elever som deltagit i olika antal år i modersmålsundervisningen

Antal år i modersmålsundervisning	Elever som enbart deltagit i modersmålsundervisning	Elever som deltagit i både modersmålsundervisning och i svenska som andraspråk	Samtliga elever som deltagit i modersmålsundervisning
	Genomsnittligt meritvärde (n)	Genomsnittligt meritvärde (n)	Genomsnittligt meritvärde (n)
1-2 år	216,61 (183)	183,58 (260)	197,22 (443)
3-4 år	220,89 (95)	192,47 (231)	200,75 (326)
5-7 år	233,75 (44)	195,98 (219)	202,30 (263)
Totalt	220,22 (322)	190,30 (710)	199,63 (1032)

Tabell 2. Genomsnittligt betyg per ämne för elever med utländsk bakgrund¹ som har deltagit eller inte deltagit i svenska som andraspråk och/eller modersmålsundervisning. Jämförelsegrupp – svenskfödda elever av svenskfödda föräldrar

Betygs- genomsnitt per ämne	Ej deltagit i Mmål eller Sva	Endast modersmål	Endast Sva	Både Sva och Mmål	Samtliga elever – utländsk bakgrund	Samtliga elever - svensk bakgrund
Ämne	Genom- snittligt betyg	Genom- snittligt betyg	Genom- snittligt betyg	Genom- snittligt betyg	Genom- snittligt betyg	Genom- snittligt betyg
Svenska	13,57	14,20	12,39	12,56	13,06	13,56
SvA	-	-	11,73	11,90	11,89	-
Engelska	15,03	15,53	12,90	12,83	13,63	13,78
B-språk ²	14,33	14,01	13,54	13,57	13,80	13,76
Modersmål	-	16,74	-	16,03	16,14	-
Matematik	13,05	13,37	11,97	11,90	12,32	12,88
No	13,06	14,24	11,84	12,68	12,94	13,02
Biologi	13,98	14,46	12,00	12,84	13,20	13,73
Kemi	13,85	14,17	12,18	12,57	12,99	13,32
Fysik	13,68	14,16	12,38	12,63	13,03	13,50
Teknik	13,70	13,62	12,25	12,47	12,82	13,46
So	15,00	15,68	12,93	13,06	13,60	13,92
Geografi	13,53	14,25	12,03	12,63	13,02	13,55
Historia	13,64	14,81	12,50	12,91	13,35	13,86
Samhälls- kunskap	13,39	14,47	11,97	12,66	13,05	13,74
Religion	14,17	14,89	12,61	13,12	13,57	13,79
Hemkunskap	14,46	14,60	12,99	13,25	13,61	14,20
Slöjd	14,22	14,16	12,69	13,23	13,46	14,02
Idrott	14,12	14,17	14,33	13,77	13,95	14,62
Musik	14,11	14,25	12,18	12,97	13,25	13,37
Bild	14,22	14,17	12,92	13,10	13,41	13,81

1 I tabellerna 2-5 inkluderas utlandsfödda elever samt elever födda i Sverige av utlandsfödda föräldrar i gruppen elever med utländsk bakgrund.

2 Betyg i ämnet språkval, ej inkluderat elevens val.

Tabell 3 Genomsnittligt meritvärde för elever med utländsk bakgrund i olika undervisning. Jämförelse mellan pojkar och flickor

Meritvärde åk 9		Genomsnittligt meritvärde	N	Std. Deviation
Ej Sva Mmål	Pojkar	201,34	86	60,936
	Flickor	220,64	78	63,779
	Total	210,52	164	62,860
Endast Mmål	Pojkar	213,67	90	61,557
	Flickor	235,64	94	52,728
	Total	224,89	184	58,112
Endast Sva	Pojkar	180,58	77	51,758
	Flickor	187,94	63	60,139
	Total	183,89	140	55,600
Sva och Mmål	Pojkar	180,12	322	59,190
	Flickor	198,94	362	60,078
	Total	190,08	684	60,354
Total	Pojkar	188,61	575	60,192
	Flickor	206,39	597	61,262
	Total	197,67	1172	61,361

Tabell 4 Genomsnittligt meritvärde för elever med utländsk bakgrund som har deltagit i olika undervisning. Familjens utbildningsnivå

Meritvärde åk 9		Genomsnittligt meritvärde	N	Std. Deviation
Ej Sva Mmål	Förgymnasial	192,04	27	65,093
	Yrkesgymnasial	188,88	40	64,026
	Teoretisk gymnasial	192,38	21	58,194
	Eftergymn 1–3 år	232,56	41	43,476
	Eftergymn+forskutb	242,00	20	68,832
	Total	209,09	149	62,477
Endast Mmål	Förgymnasial	205,17	30	56,606
	Yrkesgymnasial	201,00	40	60,290
	Teoretisk gymnasial	226,00	20	73,513
	Eftergymn 1–3 år	232,45	51	41,260
	Eftergymn+forskutb	263,70	27	40,206
	Total	224,35	168	57,000
Endast Sva	Förgymnasial	176,33	45	49,087
	Yrkesgymnasial	177,93	41	70,878
	Teoretisk gymnasial	198,75	12	38,913
	Eftergymn 1–3 år	188,52	27	36,131
	Eftergymn+forskutb	235,56	9	52,228
	Total	185,26	134	55,550
Sva och Mmål	Förgymnasial	172,66	220	58,324
	Yrkesgymnasial	186,53	196	57,006
	Teoretisk gymnasial	189,44	45	67,917
	Eftergymn 1–3 år	203,53	136	58,907
	Eftergymn+forskutb	237,67	43	42,263
	Total	189,02	640	60,198
Total	Förgymnasial	177,83	322	58,217
	Yrkesgymnasial	187,54	317	60,263
	Teoretisk gymnasial	198,67	98	64,984
	Eftergymn 1–3 år	212,39	255	53,477
	Eftergymn+forskutb	245,45	99	49,652
	Total	196,74	1091	60,978

Tabell 5 Genomsnittligt meritvärde för elever med utländsk bakgrund som har deltagit i olika undervisning. Jämförelse mellan elever från olika sociala bakgrunder

Meritvärde åk 9		Genomsnittligt meritvärde	N	Std. Deviation
1,00 Ej Sva Mmål	Soc I	240,48	21	65,458
	Soc II	212,84	51	54,196
	Soc III	198,99	69	62,729
	Total	210,18	141	61,436
2,00 Endast Mmål	Soc I	270,71	14	41,037
	Soc II	246,11	45	41,285
	Soc III	207,85	79	61,949
	Total	226,70	138	58,470
3,00 Endast Sva	Soc II	175,88	17	77,867
	Soc III	186,15	52	39,040
	Total	183,62	69	50,888
4,00 Sva och Mmål	Soc I	224,38	8	49,457
	Soc II	194,57	69	57,078
	Soc III	184,44	225	60,956
	Total	187,81	302	60,104
Total	Soc I	247,33	43	57,231
	Soc II	210,69	182	59,261
	Soc III	191,36	425	59,768
	Total	200,48	650	61,271